

2023 TÜRKİYE'SİNDE TRA1 BÖLGESİ

2014

Bu Rapor; TrendEco
Danışmanlık Tarafından,
Kuzeydoğu Anadolu
Kalkınma Ajansının
Doğrudan Faaliyet Desteği
Programı Altında, Doğu
Anadolu İhracatçı Birlikleri
İçin Hazırlanmıştır.

İçindekiler

ÇALIŞMANIN AMACI, KAPSAMI	4
MEVCUT SANAYİ ÜRETİMİNİN İLLER BAZINDA DAĞILIMI	5
ANALİZİN KAPSAMI.....	6
1. İLAVE ÜRETİM:.....	7
İLLERİN “SANAYİ ÜRETİMİNDEKİ” GÖRELİ DURUMLARI NASIL DEĞİŞECEK?	9
YENİ ÜRETİM YAPACAK FİRMA SAYISINA GÖRE İLLER.....	12
2. GENİŞLEMeye DAYALI ÜRETİM:.....	14
İLLERİN “SANAYİ ÜRETİMİNDEKİ” GÖRELİ DURUMLARI NASIL DEĞİŞECEK?	16
GENİŞLEMeye DAYALI ÜRETİM YAPACAK FİRMA SAYISINA GÖRE İLLER.....	17
3. MODERNİZASYON YATIRIMI:.....	20
MODERNİZASYON YATIRIMLARININ İL İÇİN ÖNEMİ.....	21
MODERNİZASYON YATIRIMI YAPACAK FİRMA SAYISINA GÖRE İLLER.....	23
4. ÜRETİM LİĞİNDE TRA1 İLLERİNİN 10 YIL SONRAKİ DURUM	24
5. YATIRIM YERİ TERCİHİNDE TRA1 İLLERİ	30
6. İLAVE ÜRETİMİN SEKTÖREL DAĞILIMI.....	32
7. TRA1 İLLERİNİN 10 YIL SONRAKİ ÜRETİM SIRASI	35
8. TRA1 İLLERİNİN YATIRIM CAZİBESİ	36
9. TESPİTLER	41
METODOLOJİ ve VERİLER	45

ÇALIŞMANIN AMACI, KAPSAMI

“2023 Türkiye’inde TRA1 bölgesi” çalışması temel olarak birbirini tamamlayan iki analiz içermektedir. Bunlardan ilki, önümüzdeki 10 senede Türkiye’nin iller bazında üretim yapısının ne olacağını ortaya koymaktır. İller bazında 10 yıllık projeksiyon yapılırken, mevcut ya da geçmişteki üretim trendin korunacağı, belirli bir trend ile büyümeye devam edileceği gibi bir takım varsayımlar yapılmamıştır. Bunun yerine firmalar tarafından yapılacağı bildirilen yatırımlardan yola çıkarak, söz konusu yatırımlar neticesinde ortaya çıkması beklenen üretim düzeyi tahmin edilmiş, buradan hareketle her bir ildeki imalat sanayinin gelişimi belirlenmiştir. Bu şekilde TRA1 bölgesi illerindeki üretimin önümüzdeki dönemde ne olacağı diğer iller ile mukayese edilerek analiz edilmiştir.

Bu kısımdaki analizlerde yalnızca imalat sanayi yatırımları ve üretimleri esas alınmıştır (Enerji ve rafineri yatırımları kapsam dışında bırakılmıştır). Bunların dışındaki ticaret ya da hizmetler sektörleri çalışma kapsamında analiz edilmemiştir. İmalat sanayi yatırımlarından, yatırım teşvik sistemi kapsamında yapılacağı öngörülen yatırımlar esas alınmıştır. Yatırım teşvikinden yararlanmaksızın hayata geçirilecek olan yatırımların boyutu öngörülemediği için çalışmanın kapsamına alınamamıştır.

İkinci kısımdaki analizlerde, yalnızca imalat değil, hizmetler, ticaret, tarım da dahil olmak üzere TRA1 illerinde önümüzdeki dönemde gelişme potansiyeli olan sektörler belirlenmiştir. Söz konusu analizlerde, TRA1 illeri için düzenlenen yatırım teşvik belgeleri kullanılmıştır.

Çalışma iller bazında önümüzdeki 10 senenin üretim analizini yapması yönüyle önemlidir. TRA1 illeri bazında yapılan analizler ise ilktir. Çalışmanın “Tespitler” kısmında ise TRA1 illerine yönelik yapılan söz konusu analizlerden çıkan bulgulara yer verilmiştir.

“Metodoloji ve Veriler” kısmında çalışmada kullanılan yöntem, model ve veri setleri ayrıntılı açıklanmıştır.

Sakarya	2,2%
Kayseri	2,0%

ANALİZİN KAPSAMI

Çalışma kapsamın yukarıda şehirler bazında irdelenen “mevcut imalat sanayi üretiminin” önümüzdeki 10 senede ne yönde değişeceği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Söz konusu analiz 3 alt başlık halinde gerçekleştirilmiştir:

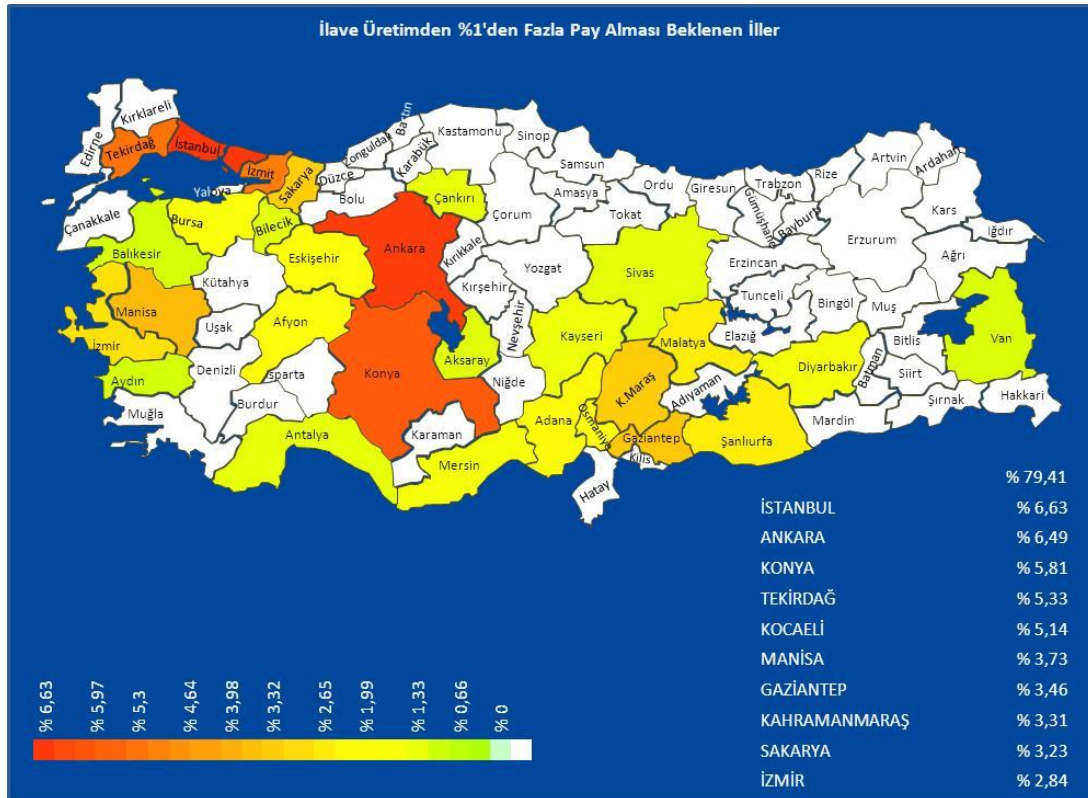
- **İLAVE ÜRETİM:** Yatırım teşvik sistemi kapsamında halihazırda devam eden ya da teşvik belgesine bağlanmış ve önümüzdeki dönemde yatırıma başlanacak olan yatırımlar. Bu yatırımların özelliği, firmanın söz konusu yatırıma sıfırdan başlamış ya da başlayacak olmasıdır.
“İlave üretim” kapsamında önümüzdeki 10 yıl içerisinde faaliyete geçecek 5.800 yeni yatırım analiz edilmiştir. Söz konusu yeni yatırımlardan kaynaklanan “beklenen ilave üretim büyüklüğü”, Türkiye’deki mevcut imalat sanayi üretiminin %45’i kadardır. Diğer bir ifade ile bu analizde, 5.800 yeni yatırımın ortaya çıkaracağı ve Türkiye’deki mevcut üretimin yarıya yakını büyüklüğünde olması beklenen üretimin haritası ortaya çıkarılmıştır.
- **GENİŞLEMeye DAYALI ÜRETİM:** Yatırım teşvik sistemi kapsamında halihazırda devam eden ya da teşvik belgesine bağlanmış ve önümüzdeki dönemde yatırıma başlanacak olan tevzi yatırımlarıdır. Bir önceki gruptan farklı olarak bu yatırım türünde firmanın, zaten var olan bir yatırımını genişletmeye yönelik yatırımları yer almaktadır.
Analizde, genişlemeye dayalı yatırımı devam eden ya da planlanan 3560 firmanın, genişleme yatırımları sonrasında ortaya çıkması beklenen potansiyel üretim artışları belirlenmiştir. Söz konusu genişleme yatırımlarından kaynaklanan “olası üretim büyüklüğü”, Türkiye’deki mevcut imalat sanayi üretiminin %29’u kadardır.
- **MODERNİZASYON YATIRIMI:** Önceki iki analizden farklı olarak burada olası üretim artışları üzerinden değil doğrudan yatırım düzeyine dayalı bir analiz gerçekleştirilmiştir. Zira modernizasyon yatırımı sonrasında firmanın üretim düzeyindeki gerçekleşen artış, firma bazında önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Bu nedenle, modernizasyon yatırımı sonrasında firmanın üretim düzeyinin hangi seviyeye geleceğinin belirlenmesi oldukça spekülative bir analiz olacaktır.
Analizde, yatırım teşvik sistemi kapsamında halihazırda devam eden ya da teşvik belgesine bağlanmış, yaklaşık 1000 firmanın 8,6 milyar \$’lık modernizasyon yatırımları analiz edilmiştir.

1. İLAVE ÜRETİM:

Yatırım teşvik sistemi kapsamında halihazırda devam eden ya da teşvik belgesine bağlanmış ve başlanması beklenen yatırımlar, Türkiye'nin önümüzdeki 10 senede üretiminin ne yöne gideceğinin en önemli göstergesidir. Çalışmanın bu kısmında 5800 yeni yatırımın (greenfield) tamamlanıp faaliyete geçmesi ile birlikte Türkiye imalatının önümüzdeki 10 yılda coğrafi ve sektörel olarak ne yönde ilerleyeceği ortaya konulmuştur. Bunun için her bir ilde 10 sene içinde faaliyete geçecek olan yatırımların, bu dönem zarfında elde edecekleri beklenen üretim düzeyleri tespit edilmiştir. Bu şekilde yeni yatırımların tamamlanması ile birlikte iller bazında ilave üretimin dağılımı belirlenmiştir.

Analizde dikkat edilmesi gereken en önemli husus, söz konusu analizin yalnızca sıfırdan yapılan yatırımların devreye girmesi ile birlikte ortaya çıkması muhtemel üretim artışlarını esas almasıdır.

Aşağıdaki harita, önümüzdeki 10 senede faaliyete geçmesi beklenen yeni yatırımların gerçekleştireceği üretimin coğrafi dağılımını göstermektedir. Söz konusu ilave üretimden %1'den fazla pay alacak illerin gösterildiği harita 4 bölgeye işaret etmektedir. Bunlardan ilki Ankara ve komşusu Çankırı, Eskişehir, Konya, Aksaray ve Afyon'dur. İkinci sırada Tekirdağ'ın da dahi olduğu Marmara Havzası gelmektedir. Bir diğer bölge Aydın'dan başlayıp Balıkesir'e kadar uzanan kıyı illeridir. Son olarak dikkati çeken dördüncü bölge; Diyarbakır, Sivas ve Mersin üçgeninde yer alan 10 ildir.

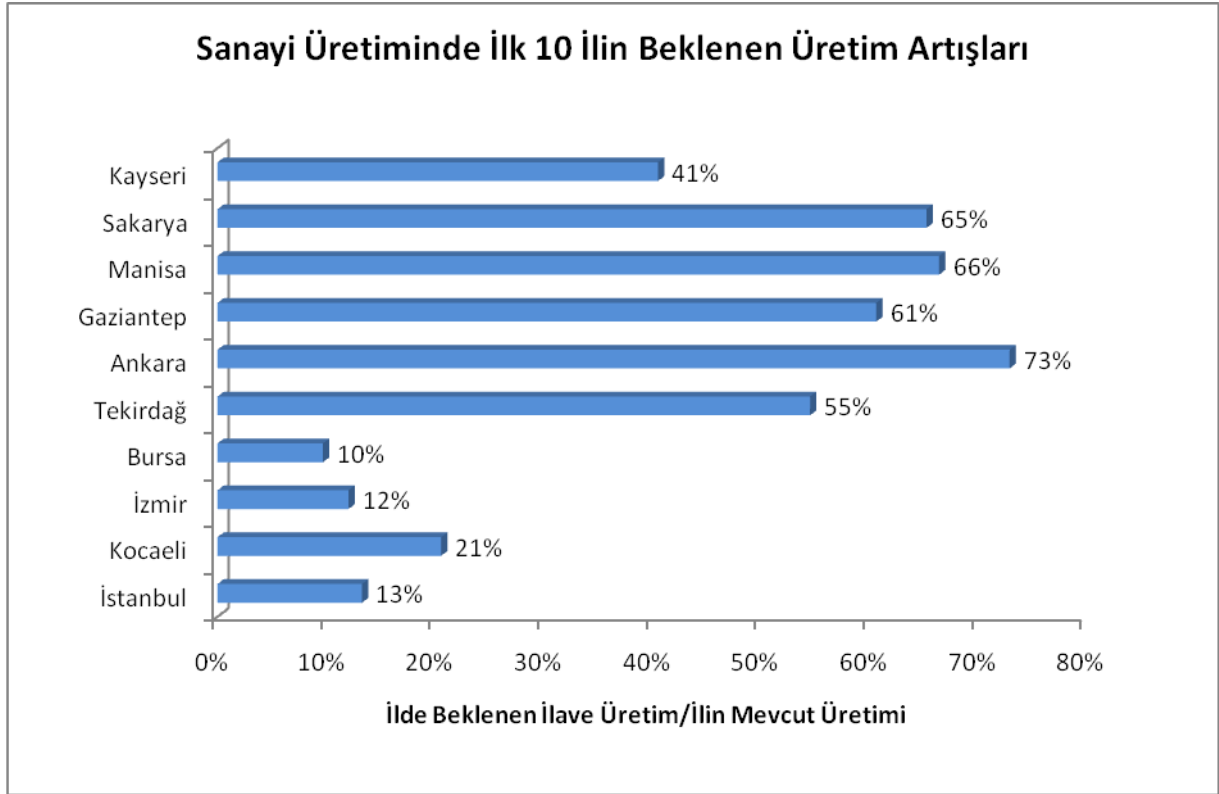

Önümüzdeki 10 yılda ortaya çıkması beklenen ilave üretimden illerin alacağı payın sayısal olarak gösterildiği aşağıdaki tabloya göre, İstanbul %6.6 ile en yüksek payı alan il olurken Ankara hemen İstanbul'dan sonra %6.5 ile takip etmektedir. Analizde Konya 3. sırada Kocaeli, Tekirdağ gibi illerin önünde yer almaktadır. Dikkati çeken bir diğer il Manisa %3.7'lik payı ile 6. sırada yer alırken Gaziantep %3.5 ile önümüzdeki 10 senede ilave üretimden Sakarya, İzmir Bursa gibi illerden daha fazla pay alması beklenmektedir.

İL	Türkiye Geneli İlave Üretimden Alacağı Pay
İstanbul	6,6%
Ankara	6,5%
Konya	5,8%
Tekirdağ	5,3%
Kocaeli	5,1%
Manisa	3,7%
Gaziantep	3,5%
Kahramanmaraş	3,3%
Sakarya	3,2%
İzmir	2,8%
Malatya	2,6%
Şanlıurfa	2,6%
Adana	2,3%
Eskişehir	2,3%
Afyonkarahisar	2,3%
Osmaniye	2,1%
Bursa	2,0%
Mersin	1,9%
Diyarbakır	1,9%
Kayseri	1,8%
Çankırı	1,6%
Antalya	1,6%
Sivas	1,5%
Bilecik	1,5%
Aksaray	1,5%
Van	1,3%
Balıkesir	1,3%
Aydın	1,2%

Aşağıdaki grafikte ise halihazırda Türkiye genelindeki imalat sanayi üretiminden en yüksek payı alan ilk 10 ilde beklenen ilave üretim düzeylerinin, ilin mevcut üretim düzeyine oranları gösterilmiştir. Buna göre üretim seviyesi en yüksek ilk 4 ilin içerisinde üretim düzeyini en çok

artırması beklenen il %21 ile Kocaeli'dir. Diğer 6 ilin beklenen üretim düzeyi artışı %55-60 düzeyindedir.

İLLERİN “SANAYİ ÜRETİMİNDEKİ” GÖRELİ DURUMLARI NASIL DEĞİŞECEK?

Aşağıdaki tabloda illerin, ülke genelinde imalat sanayi üretiminden aldıkları ile ilave üretimden almaları beklenen pay birlikte gösterilmiştir. Tablonun sonunda yer alan “Fark” sütunu ise bu iki oranın her bir il için kaç puan farklılaştığına işaret etmektedir.

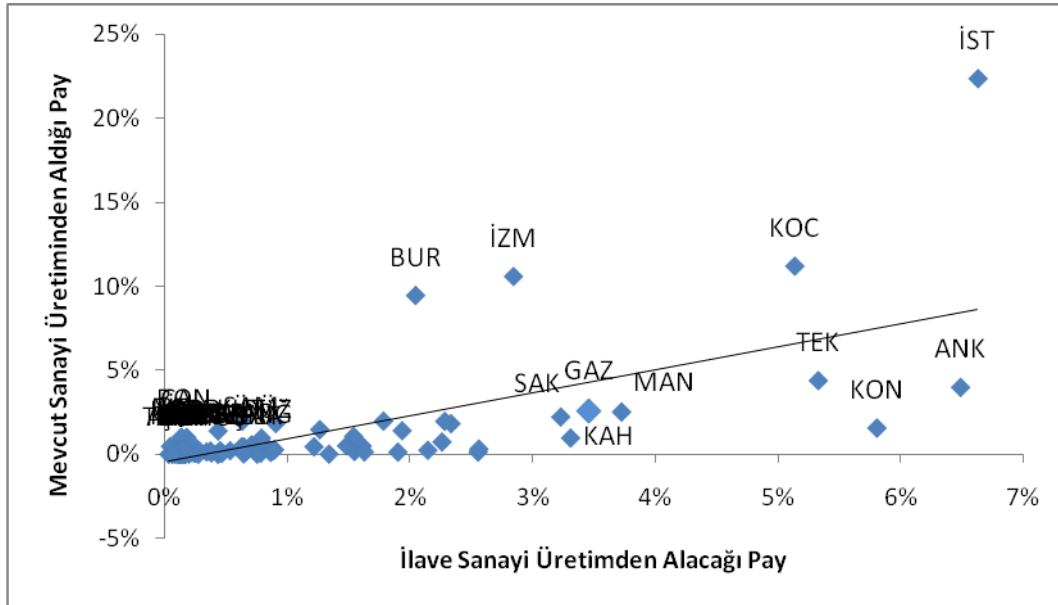
İllerin mevcut üretimden aldıkları pay ile gelecekteki ilave üretimden alacakları payın paralel olması, ilin gelecekte görelî konumunu koruyacağı anlamına gelmektedir. İki oran arasındaki farkın gelecekteki ilave üretim yönünde pozitif açılması, ilin önümüzdeki 10 yıldaki görelî pozisyonunun diğer illere kıyasla daha iyi olacağının sinyallerini vermektedir.

İL	Türkiye Geneli İlave Üretimden Alacağı Pay	Türkiye Geneli Mevcut Üretimden Aldığı Pay	Fark
Konya	5,8%	1,6%	4,2
Ankara	6,5%	4,0%	2,5
Şanlıurfa	2,6%	0,1%	2,4
Kahramanmaraş	3,3%	1,0%	2,3
Malatya	2,6%	0,3%	2,2

Osmaniye	2,1%	0,2%	1,9
Diyarbakır	1,9%	0,1%	1,8
Afyonkarahisar	2,3%	0,7%	1,5
Çankırı	1,6%	0,1%	1,5
Sivas	1,5%	0,2%	1,4
Van	1,3%	0,0%	1,3
Manisa	3,7%	2,5%	1,2
Antalya	1,6%	0,5%	1,1
Sakarya	3,2%	2,2%	1
Aksaray	1,5%	0,5%	1
Tekirdağ	5,3%	4,4%	0,9
Gaziantep	3,5%	2,6%	0,9
Aydın	1,2%	0,4%	0,8
Niğde	0,9%	0,1%	0,8
Batman	0,8%	0,0%	0,7
Elazığ	0,8%	0,1%	0,7
Adıyaman	0,9%	0,2%	0,7
Erzincan	0,6%	0,0%	0,6
Edirne	0,9%	0,3%	0,6
Mersin	1,9%	1,4%	0,5
Adana	2,3%	1,8%	0,5
Mardin	0,7%	0,2%	0,5
Bilecik	1,5%	1,1%	0,5
Muş	0,4%	0,0%	0,4
Bartın	0,5%	0,1%	0,4
Düzce	0,8%	0,4%	0,4
Erzurum	0,5%	0,1%	0,4
Yozgat	0,4%	0,1%	0,4
Eskişehir	2,3%	2,0%	0,3
Muğla	0,5%	0,2%	0,3
Kırıkkale	0,4%	0,1%	0,3
Gümüşhane	0,3%	0,0%	0,3
Burdur	0,5%	0,2%	0,2
Karaman	0,6%	0,4%	0,2
Kastamonu	0,3%	0,1%	0,2
Artvin	0,2%	0,0%	0,2
Kütahya	0,6%	0,4%	0,2
Trabzon	0,4%	0,2%	0,2
Tokat	0,2%	0,1%	0,2
Siirt	0,3%	0,1%	0,2
Bingöl	0,2%	0,0%	0,2
Kars	0,2%	0,0%	0,2
Samsun	0,7%	0,6%	0,2
Ağrı	0,2%	0,0%	0,1
Şırnak	0,1%	0,0%	0,1
Kilis	0,1%	0,0%	0,1
Bayburt	0,1%	0,0%	0,1

Sinop	0,2%	0,0%	0,1
Bitlis	0,1%	0,0%	0,1
Isparta	0,3%	0,2%	0,1
Çorum	0,3%	0,2%	0,1
Kırşehir	0,2%	0,1%	0,1
Nevşehir	0,1%	0,0%	0,1
Iğdır	0,1%	0,0%	0,1
Hakkari	0,1%	0,0%	0,1
Ardahan	0,1%	0,0%	0,1
Amasya	0,2%	0,1%	0,1
Tunceli	0,0%	0,0%	0

Tabloya göre Anadolu şehirlerinde ciddi bir sıçrama yapacağı öngörülebilen tek il Konya'dır. Mevcut payına kıyasla ilave üretimden 4.2 puan fazla pay alması beklenen Konya dışında 2-2.5 puanın üzerinde bir paya sahip olacak il bulunmamaktadır. Konya'nın dışında 2 puanın üstünde görece avantaj sahibi olan iller Ankara, Şanlıurfa, Kahramanmaraş ve Malatya'dır.

Yukarıdaki grafikte, tablodaki ilk iki sütun verileri birlikte gösterilmiştir. Buna göre eğilim çizgisinin altında yer alan iller, mevcut sanayi üretim düzeyleri ile karşılaştırıldığında ilave sanayi üretiminden görece daha fazla pay alması beklenen iller olarak karşımıza çıkmaktadır. Çizginin altında yer alan illerden Sakarya, Gaziantep ve Manisa'nın mevcut sanayi üretimlerine kıyasla benzer bir düzeyde üretim düzeylerini iyileştirecekleri anlaşılmaktadır. Büyük sanayi kentleri içerisinde konumunu güçlendirmesi beklenen tek il olan Tekirdağ da yukarıda bahsedilen 3 il ile paralel bir konuma sahip görülmektedir.

Diğer büyük sanayi kentlerinden İstanbul, Kocaeli, İzmir ve Bursa'nın ilave sanayi üretiminden, mevcut konumları ile kıyaslandığında görece düşük pay alacakları anlaşılmaktadır. Bu iller içerisinde İstanbul'un ilave sanayi üretiminden, imalat sanayindeki mevcut payı ile kıyaslandığında çok yetersiz bir pay alacağı net bir şekilde anlaşılmaktadır.

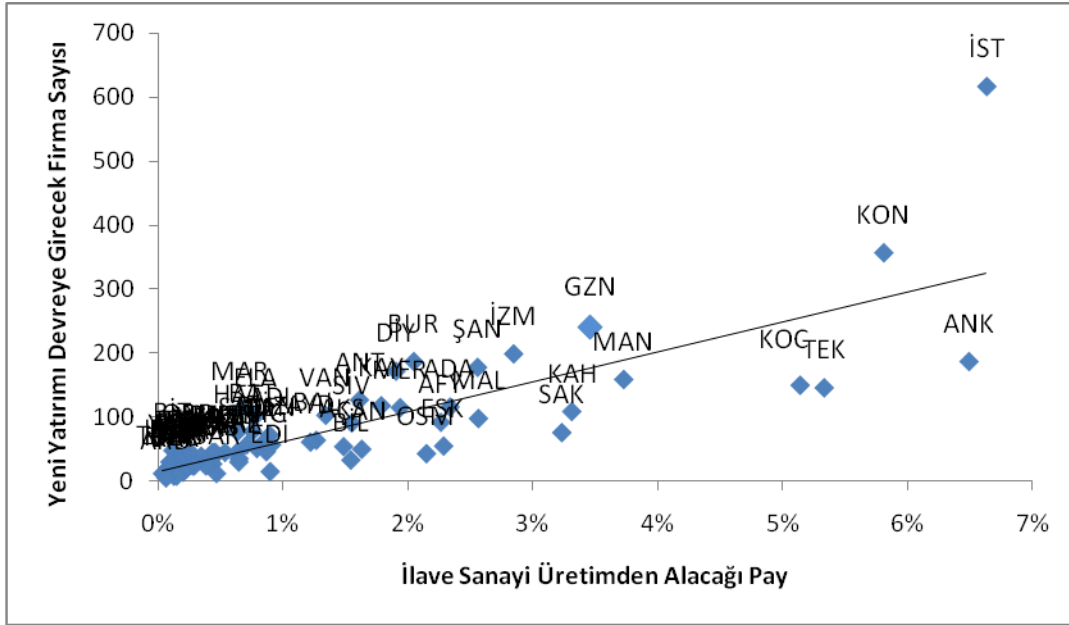
YENİ ÜRETİM YAPACAK FİRMA SAYISINA GÖRE İLLER

Analizde önemli olan bir diğer nokta,halihazırda devam eden ya da teşvik belgesine bağlanmış ve önümüzdeki dönemde başlanacak olan yeni yatırım sayısıdır. İlde önümüzdeki dönemde üretim yapacak firma sayısını gösteren bu oran, beklenen üretim boyutu kadar önemli bir göstergedir. Zira ilin “yeni yatırımı devreye girecek firma sayısından aldığı pay” ne kadar yüksekse, o kadar çok firma tarafından söz konusu ilin üretimde cazibe merkezi olarak görüldüğü anlamına gelmektedir. Aynı zamanda bu oran ilin potansiyel üreticilere sunduğu avantajların (pazar büyüklüğü, lojistik, insan kaynağı, alt yapı vs) boyutunu ortaya koymaktadır.

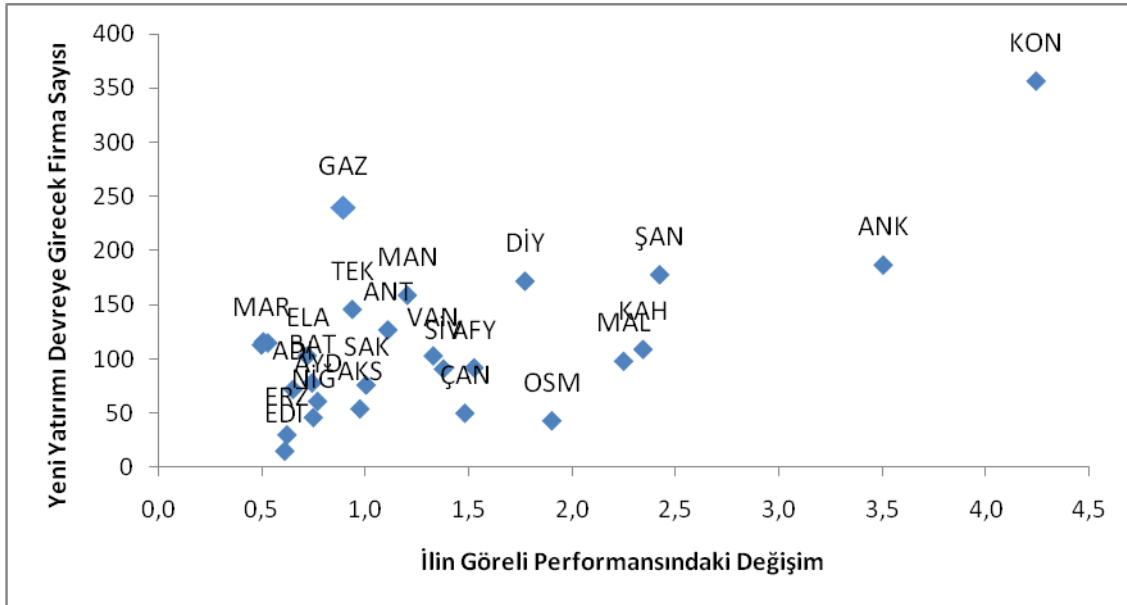
İL	Yeni Yatırımı Devreye Girecek Firma Sayısından Aldığı Pay
İstanbul	11%
Konya	6%
Gaziantep	4%
İzmir	3%
Ankara	3%
Bursa	3%
Şanlıurfa	3%
Diyarbakır	3%
Manisa	3%
Kocaeli	3%

Yukarıdaki tabloda, yeni yatırımı devreye girecek firma sayısından en yüksek payı alan ilk 10 il gösterilmiştir. Beklenildiği üzere İstanbul’un açık ara ilk sırada yer aldığı listede ikinci sırayı Konya (%6) ve ardında Gaziantep (%4) gelmektedir. Yeni üretim istekliliği olan firma sayısını göstermesi yönüyle bu oran Konya ve Gaziantep’in İzmir, Ankara, Bursa ve Kocaeli gibi sanayi kentlerine kıyasla daha fazla firma tarafından üretim merkezi olarak tercih edileceğini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Aşağıdaki grafikte ise illerin ilave sanayi üretiminden almaları beklenen pay ile bu ilave üretimi gerçekleştirecek yeni imalatçı firma sayıları birlikte gösterilmiştir. Eğilim çizgisinin üstünde kalan illerin özelliği, görece daha fazla sayıda firma tarafından üretim yapılırken çizginin altındaki illerde daha az sayıda firmanın görece büyük montanlı üretimlerinin devreye girmesi beklenmektedir. Buna göre özellikle Konya ve Gaziantep’te üretim büyüklüğü aşırı olmayan ancak sayıca fazla bir yatırımcı topluluğunun yeni üretim sürecine dahil olacağı anlaşılmaktadır. Ankara, Tekirdağ ve Kocaeli’nde ise görece az sayıda ancak hacim olarak büyük yatırımların önümüzdeki 10 yılda ortaya çıkacağı anlaşılmaktadır.

Son olarak aşağıdaki bir diğer grafikte, illerde yeni yatırımı devreye girecek firma sayısı ile daha önce incelenen “ilin görelî performansındaki değişim” birlikte gösterilmiştir. Grafiğe göre Konya hem üretim hacmindeki hem görelî pozisyonunu iyileştirirken aynı zamanda bu üretimi çok sayıda üreticiyi kendine çekerek yapacaktır. Konya’dan farklı olarak Ankara’nın, daha az sayıda üretici ile yine de önemli bir ilave üretim hacmi yakalayacağı anlaşılmaktadır. Şanlıurfa ve Diyarbakır’ın neredeyse aynı sayıda üreticiyi kendilerine çekmesine rağmen üretimdeki görelî konumunda Şanlıurfa’nın çok daha iyi bir performans sergileyeceği tahmin edilmektedir. Diyarbakır’a kıyasla Kahramanmaraş ve Malatya’nın daha az sayıda yeni üretici ile daha iyi bir performans sergilemesi beklenmektedir.

2. GENİŞLEMeye DAYALI ÜRETİM:

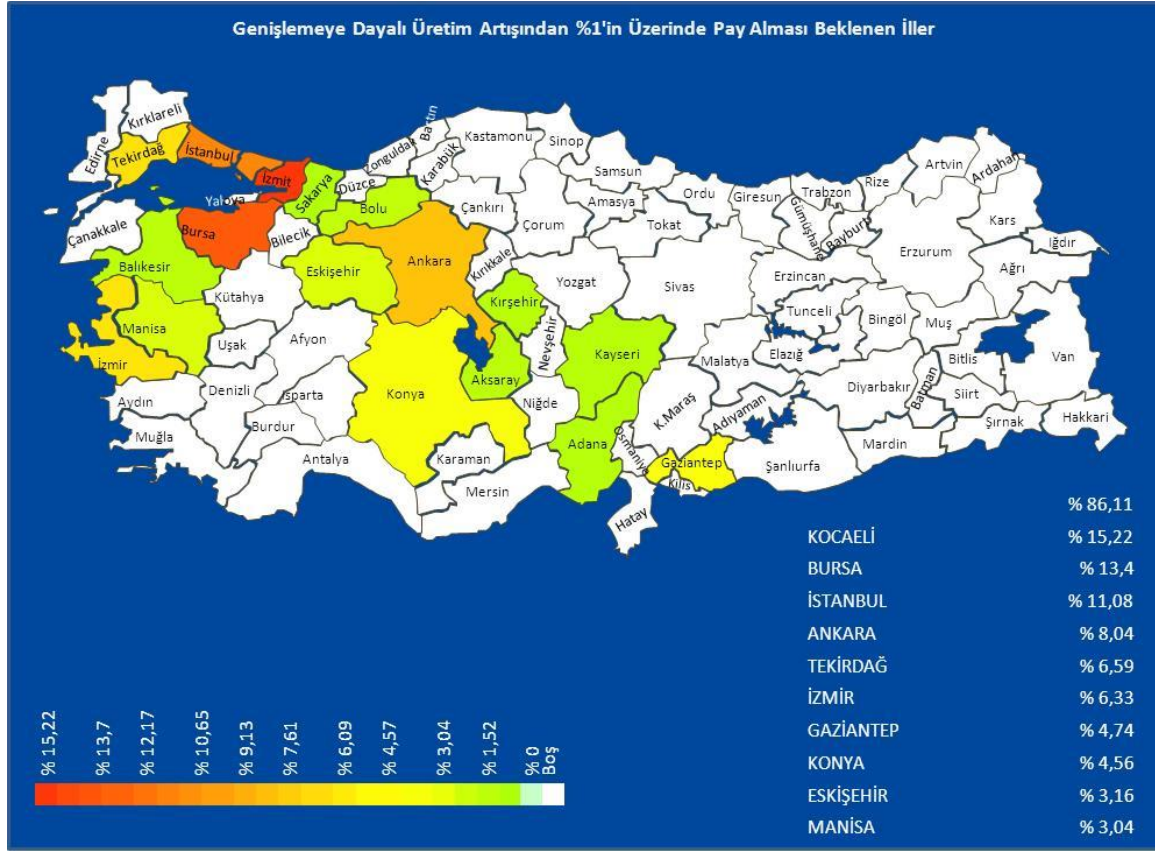
Yatırım teşvik sistemi kapsamında halihazırda devam eden ya da teşvik belgesine bağlanmış ve başlanması beklenen 3560 genişleme yatırımı, yeni yatırımlarla birlikte Türkiye'nin önümüzdeki 10 senede üretim profiline yön verecek olan yatırımlardır. Çalışmanın bu kısmında genişleme yatırımlarının tamamlanıp faaliyete geçmesi ile birlikte Türkiye imalatının önümüzdeki 10 yılda coğrafi ve sektörel olarak ne yönde ilerleyeceği ortaya konulmuştur. Bunun için öncelikle tamamlanacak her bir yatırımın 10 yıl içinde ulaşacağı üretim düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu şekilde genişleme yatırımlarının tamamlanması ile birlikte ortaya çıkacak iller bazında ilave üretimin dağılımı tespit edilebilmiştir.

Analizde dikkat edilmesi gereken en önemli husus, söz konusu analizin yalnızca genişlemeyedayalı yatırımların devreye girmesi ile birlikte ortaya çıkması muhtemel üretim artışlarını esas almasıdır. Bir önceki gruptan farklı olarak bu yatırım türünde firmanın, zaten var olan bir yatırımını genişletmeye yönelik yatırımları yer almaktadır.

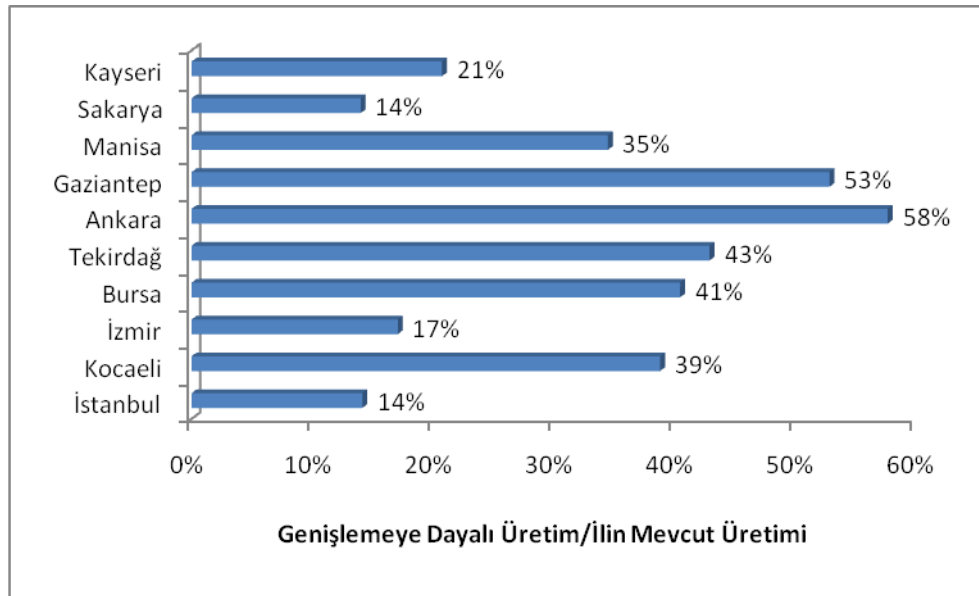
İL	Genişlemeye Dayalı Üretim Artışından Alacağı Pay
Kocaeli	15,2%
Bursa	13,4%
İstanbul	11,1%
Ankara	8,0%
Tekirdağ	6,6%
İzmir	6,3%
Gaziantep	4,7%
Konya	4,6%
Eskişehir	3,2%
Manisa	3,0%

Yukarıdaki tablo, önümüzdeki 10 yılda firmaların genişlemeye dayalı yatırımlarının devreye girmesi ile birlikte Türkiye genelinde gerçekleşmesi beklenen üretim artışlarından en yüksek payı alacağı öngörülen ilk 10 ili göstermektedir. Tabloda ilk sırada yer alan Kocaeli'nin %15.2'lik payına karşılık İstanbul'un %11 ile Bursa'nın ardından gelmesi önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. %4.7 ile 7. sıradaki Gaziantep, Konya'nın hemen önünde yer almaktadır.

Aşağıda ise genişleme yatırımları sonrası ortaya çıkması beklenen üretimin coğrafi dağılımı haritada gösterilmiştir. Söz konusu ilave üretimden %1'den fazla pay alacak illerin gösterildiği harita İzmir-İstanbul hattının dışında Orta Anadolu ve en doğuda Gaziantep'e işaret etmektedir.

Aşağıdaki grafikte ise halihazırda Türkiye genelindeki imalat sanayi üretiminden en yüksek payı alan ilk 10 ilde genişlemeye dayalı üretim artışının, ilin mevcut üretim düzeyine oranları gösterilmiştir. Buna göre üretim seviyesi en yüksek ilk 3 ilin içerisinde üretim düzeyini en çok artırması beklenen il %39 ile Kocaeli'dir. İzmir ve İstanbul'un üretim düzeylerindeki artışın sırasıyla %17 ve %14'de kalması dikkate değerdir. İlk 10 il içerisinde üretim düzeyini en çok artırması beklenen il Ankara (%58) ve sonrasında Gaziantep (%53)'tir.

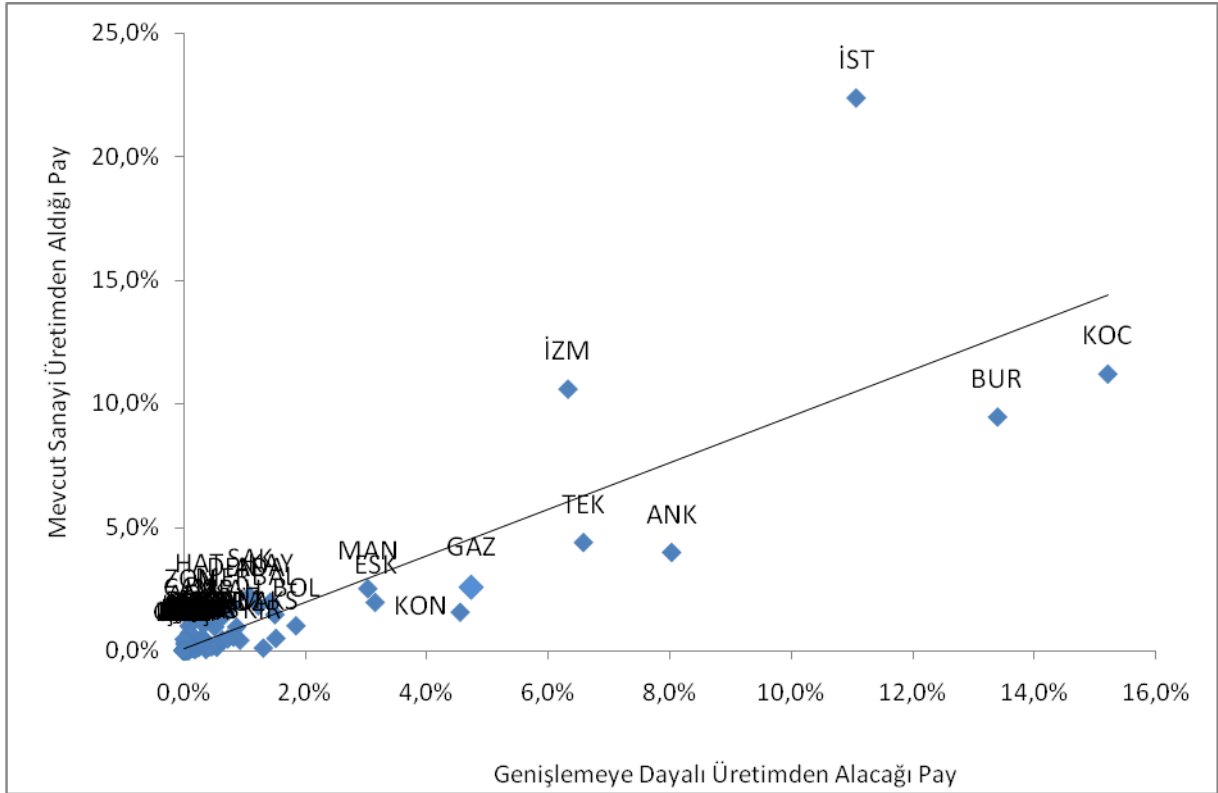
İLLERİN “SANAYİ ÜRETİMİNDEKİ” GÖRELİ DURUMLARI NASIL DEĞİŞECEK?

Aşağıdaki tabloda illerin, ülke genelinde imalat sanayi üretiminden aldıkları pay ile genişleme yatırımlarına dayalı üretimden almaları beklenen pay birlikte gösterilmiştir. Tablonun sonunda yer alan “Fark” sütunu ise bu iki oranın her bir il için kaç puan farklılaştığına işaret etmektedir.

İllerin mevcut üretimden aldıkları pay ile gelecekteki genişlemeye dayalı üretimden alacakları payın paralel olması, ilin gelecekte görelî konumunu koruyacağı anlamına gelmektedir. İki oran arasındaki farkın genişlemeye dayalı üretim yönünde pozitif açılması, ilin önümüzdeki 10 yıldaki görelî pozisyonunun diğer illere kıyasla daha iyi olacağının sinyalini vermektedir.

Aşağıda Türkiye’nin mevcut üretiminden en yüksek payı alan ilk 10 ilin genişlemeye dayalı üretim performansına yer verilmiştir. Buna göre Kocaeli, Bursa ve Ankara’nın görelî konumlarının yaklaşık 4 puan üstünde bir pay alacakları anlaşılmaktadır. Buna karşılık İstanbul’un genişlemeye dayalı üretimden, mevcut payının 11 puan altında bir pay alacak olması üzerinde durulması gereken bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. İzmir için de, İstanbul kadar olmasa da, mevcut konumunu korumak için gerekenin 4.3 puan altında bir pay alması önemlidir. Dikkati çeken bir diğer il Konya’da 3 puanlık, görelî konumunda iyileşme sağlayacak pozitif bir ayrışma göze çarpmaktadır. Son olarak Tekirdağ ve Gaziantep ise 2.2 gibi Bursa, Kocaeli’nin altında ancak diğer illerin performansına kıyasla göz ardı edilemeyecek bir puan artışı sağlayacağı öngörülmektedir.

İL	Türkiye Geneli Genişlemeye Dayalı Üretimden Alacağı Pay	Mevcutta Türkiye Geneli Üretimden Aldığı Pay	Fark
Kocaeli	15,2%	11,2%	4
Bursa	13,4%	9,5%	3,9
İstanbul	11,1%	22,4%	-11,3
Ankara	8,0%	4,0%	4,1
Tekirdağ	6,6%	4,4%	2,2
İzmir	6,3%	10,6%	-4,3
Gaziantep	4,7%	2,6%	2,2
Konya	4,6%	1,6%	3,0
Eskişehir	3,2%	2,0%	1,2
Manisa	3,0%	2,5%	0,5

Yukarıdaki grafikte ise, tablodaki ilk iki sütun verileri birlikte gösterilmiştir. Buna göre eğilim çizgisinin altında yer alan iller, mevcut sanayi üretim düzeyleri ile karşılaştırıldığında genişlemeye dayalı sanayi üretiminden görece daha fazla pay alması beklenen iller olarak karşımıza çıkmaktadır. İllerin eğilim çizgisinden aşağıya yönde uzaklaşmaları, mevcut konumlarına kıyasla genişlemeye dayalı üretimden daha fazla pay alacakları anlamına gelmektedir. Çizginin altında kalan illerden Bursa ve Kocaeli, mevcut sanayi üretiminden yüksek pay almalarına rağmen genişlemeye dayalı üretim artışından daha yüksek pay alacaklardır. Bu il ilden sonra gelen Ankara ve Konya ile Tekirdağ ve Gaziantep'in benzer bir performans sergilemeleri beklenmektedir. Manisa ve Eskişehir'in de mevcut sanayi üretimlerine kıyasla genişlemeye dayalı üretimden alacakları payın makul bir düzeyde yüksek olacağı öngörülmektedir.

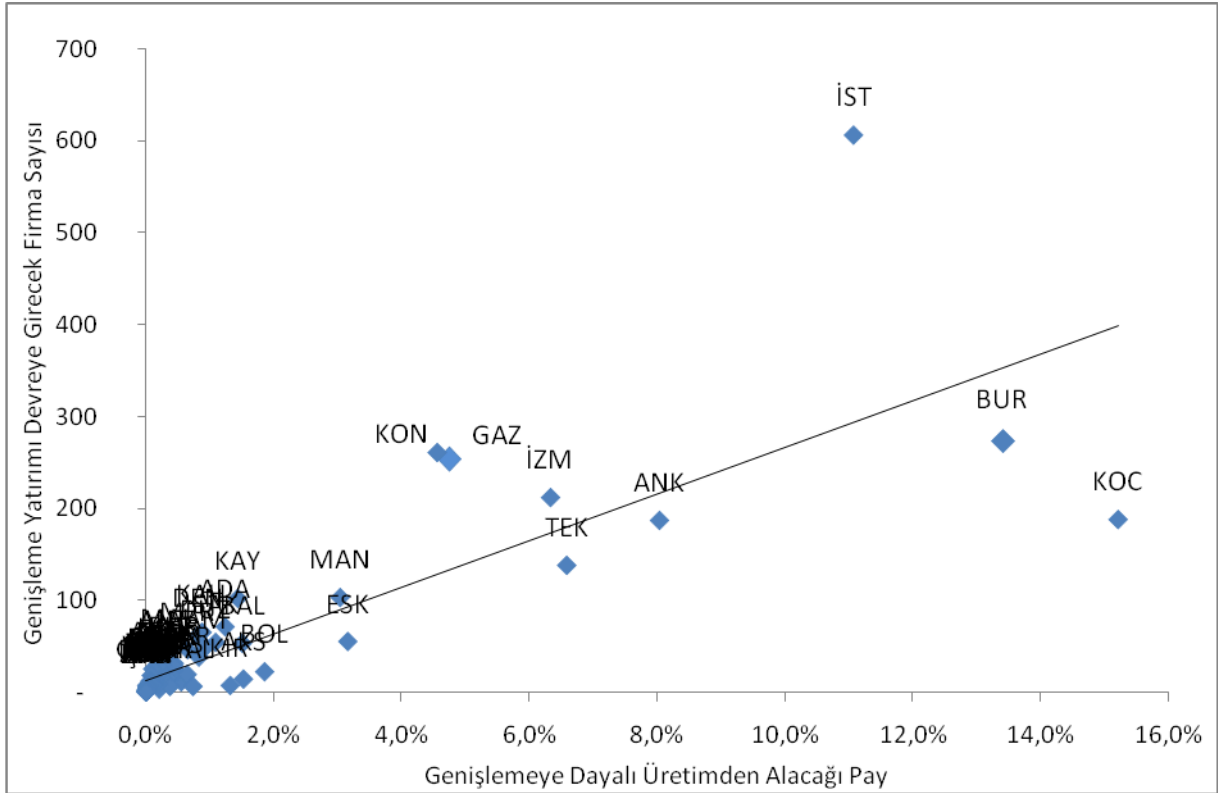
GENİŞLEMeye DAYALI ÜRETİM YAPACAK FİRMA SAYISINA GÖRE İLLER

Analizde yol gösterici olan bir diğer önemli gösterge, halihazırda devam eden ya da teşvik belgesine bağlanmış ve önümüzdeki dönemde başlanacak olan genişleme yatırımı sayısıdır. İlde önümüzdeki dönemde genişlemeye bağlı olarak üretimini artıracak firma sayısını gösteren bu oran, beklenen üretimin boyutu kadar önemli bir göstergedir. Zira ilin "genişleme yatırımı yapan firma sayısından aldığı pay" ne kadar yüksekse, o kadar çok firma tarafından söz konusu ilin yatırım yapılabilir olarak görüldüğü sonucu çıkmaktadır. İlde üretim yapan bir firmanın genişleme yatırımı kararı, ilin kendilerine sundukları imkanların ve gelecek potansiyelinin yüksek olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilecektir.

İL	Genişleme Yatırımı Devreye Girecek Firma Sayısından Aldığı Pay
İstanbul	17%
Bursa	8%
Konya	7%
Gaziantep	7%
İzmir	6%
Kocaeli	5%
Ankara	5%
Tekirdağ	4%
Manisa	3%
Kayseri	3%

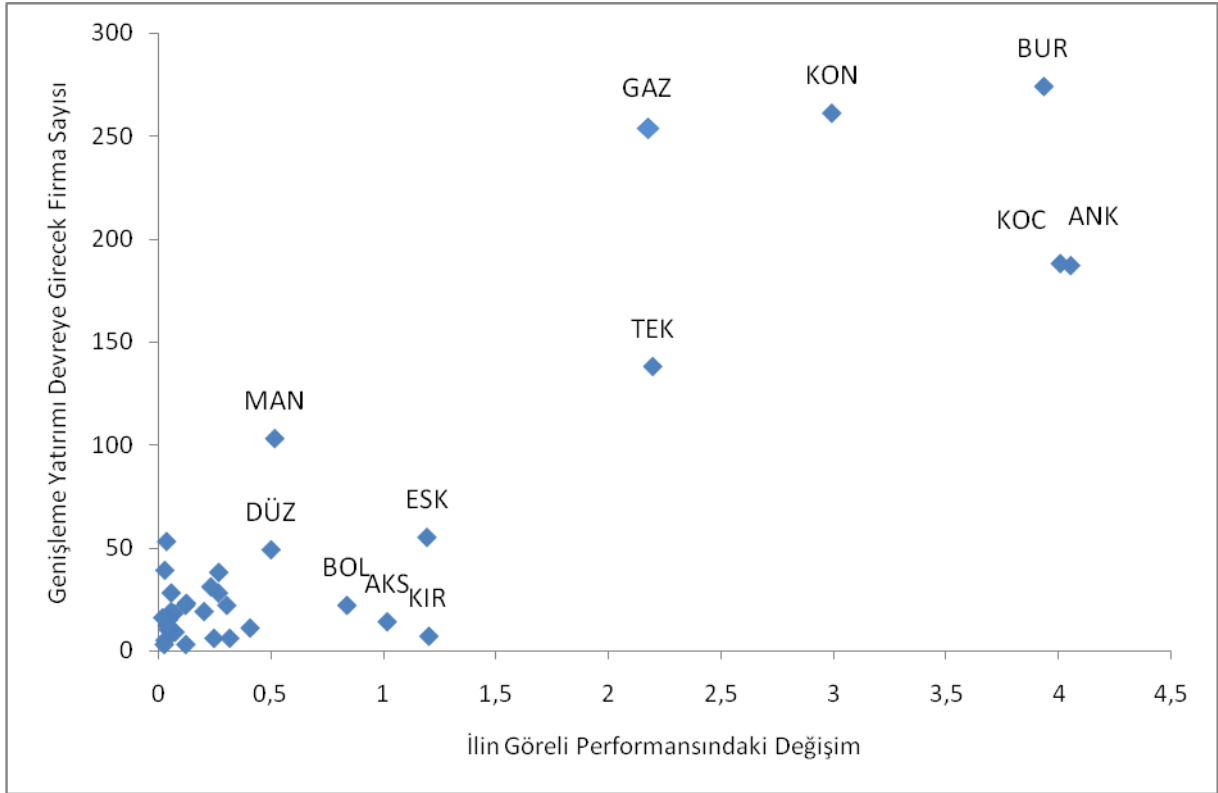
Yukarıdaki tabloda, genişleme yatırımı devreye girecek firma sayısından en yüksek payı alması beklenen ilk 10 il gösterilmiştir. İstanbul'un %17 ile açık ara ilk sırada yer aldığı listede ikinci sırayı Bursa (%8) ve ardında Konya (%7) gelmektedir. 4. sıradaki Gaziantep; İzmir, Ankara, Kocaeli, Tekirdağ, Kayseri'ye kıyasla daha fazla firma tarafından genişleme yatırımı yapmaya değerbulunmuştur.

Aşağıdaki grafikte ise illerin genişlemeye dayalı üretiminden almaları beklenen pay ile bu üretimi gerçekleştirecek yatırımcı firma sayıları birlikte gösterilmiştir. Eğilim çizgisinin üstünde kalan illerin özelliğı, genişleme yatırımı yapacak olan firma sayısı görece yüksek iken bu firmaların çok büyük montanlı üretime imkan tanıyacak genişleme yatırımı yapmamalarıdır. Buna göre İstanbul'da üretim büyüklüğü aşırı olmayan ancak sayıca fazla bir yatırımcı topluluğunun genişleme yatırımı yapacağı anlaşılmaktadır. Bursa ve Kocaeli'nde ise görece az sayıda ancak hacim olarak büyük yatırımların önümüzdeki 10 yılda ortaya çıkacağı anlaşılmaktadır. Grafiğe göre Konya ve Gaziantep birbirlerine çok yakın bir performans sergileyerek, diğer iller ile kıyaslandığında, önemli sayıda yatırımcının makul düzeylerde genişleme yatırımlarını gerçekleştirecekleri ve buna bağılı olarak üretimde genişlemenin yaşanacağı iller olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Aşağıdaki son grafikte, illerde genişlemeye dayalı üretim artışı gerçekleşecek firma sayısı ile daha önce incelenen “ilin görelî performansındaki değişim” birlikte gösterilmiştir. Grafik, genişleme yatırımı yapan firmaların ortaya çıkaracağı üretim ile birlikte ilin üretim düzeyinin ne yönde hareket edeceğini göstermesi açısından önemlidir.

Grafiğe göre Kocaeli ve Ankara hem yatırımcı sayısında hem de bu yatırımcıların genişlemeye bağlı üretimleri düzeyleri açısından benzer bir performans sergileyecekleri tahmin edilmektedir. Bursa’nın Ankara ve Kocaeli’nden daha iyi bir performans sergilemesi beklenmektedir. İlde hem genişleme yatırımı yapacak firma sayısı önemli miktarda artacak hem de bu firmaların genişleme yatırımları sonrasındaki üretim artışları, ilin imalat sanayindeki konumu daha yukarılara çekmesine imkan tanıyacaktır. Konya ve Gaziantep ise benzer sayıda yatırımcı ile sanayideki konumlarını görece daha düşük oranda iyileştirebileceklerdir. Gaziantep ile mukayese edildiğinde Konya’nın daha iyi bir performans sergilemesi beklenmektedir. Son olarak Tekirdağ’ın, Gaziantep ile kıyaslandığında daha az sayıda yatırımcı ile üretim düzeyinde benzer bir performans ortaya koyacağı tahmin edilmektedir. Manisa’nın Eskişehir’e kıyasla daha fazla yatırımcı ile daha düşük bir üretim performansı sergileyeceği öngörülmektedir.

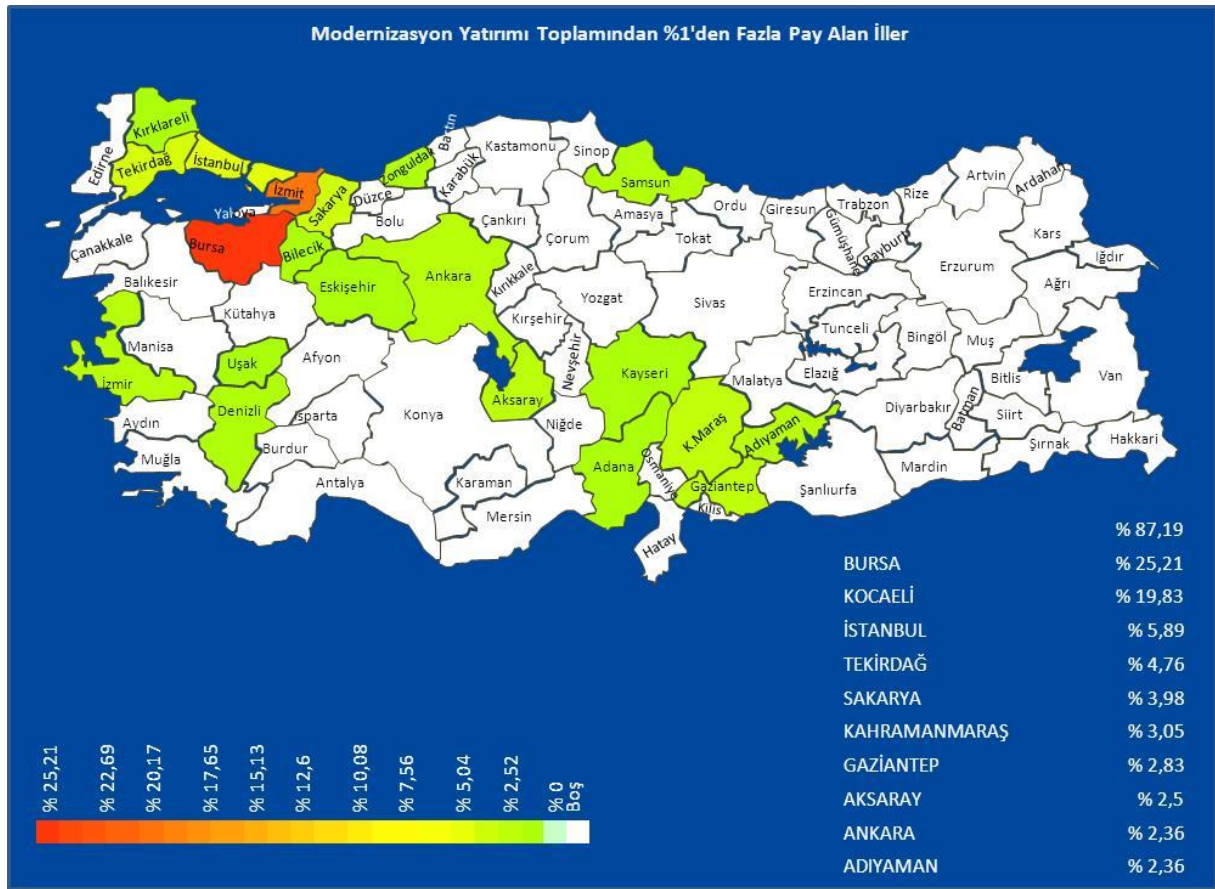
3. MODERNİZASYON YATIRIMI:

Önceki iki analizden farklı olarak bu analizde olası üretim artışları üzerinden değil doğrudan yatırım düzeyine dayalı bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bunun nedeni, daha önce de açıklandığı üzere, modernizasyon yatırımı sonrasında firmanın üretim düzeyindeki gerçekleşmesi beklenen artışın, modernize edilen makine ekipmanın niteliği, amortismanı gibi çok sayıda değişkene bağlı olarak önemli ölçüde farklılaşmasıdır. Modernizasyon yatırımı sonrasında firmanın üretim düzeyinin hangi seviyeye geleceğinin belirlenmesi oldukça güç olduğundan, modernizasyon yatırımı yapan firma sayısı ve modernizasyon yatırımı toplamı üzerinden yapılacak analizler daha sağlıklı sonuçlar vermektedir.

İL	Türkiye Geneli Modernizasyon Yatırımlarından Aldığı Pay
Bursa	25,2%
Kocaeli	19,8%
İstanbul	5,9%
Tekirdağ	4,8%
Sakarya	4,0%
Kahramanmaraş	3,1%
Gaziantep	2,8%
Aksaray	2,5%
Ankara	2,4%
Adıyaman	2,4%

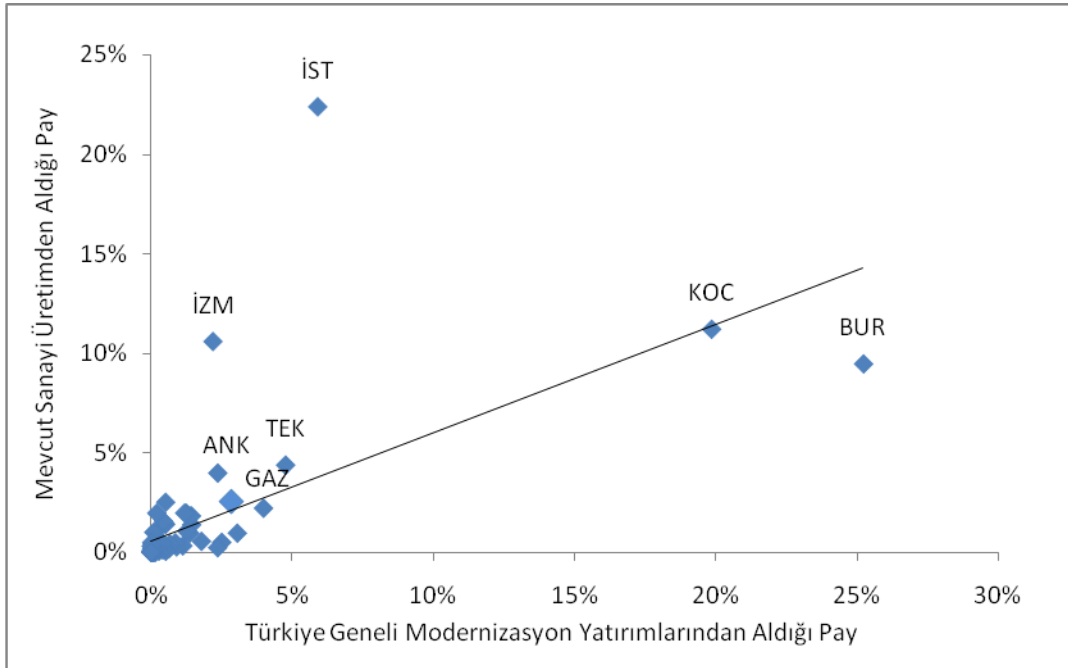
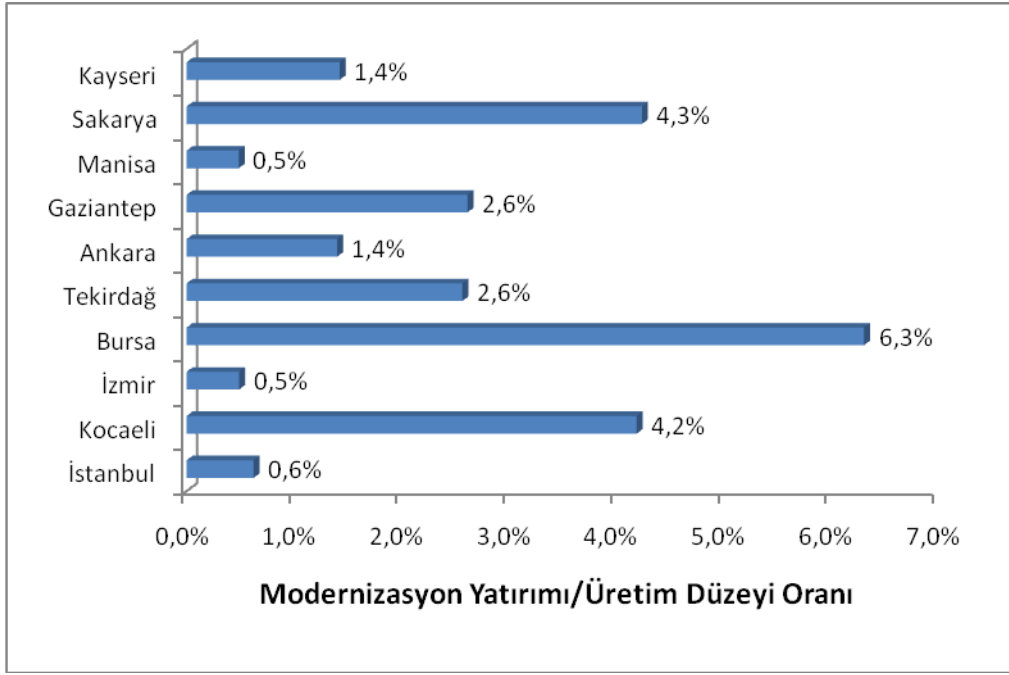
Yukarıdaki tablo, yatırım teşvik sistemi kapsamında gerçekleştirilmesi beklenen modernizasyon yatırımlarından en yüksek payı alacağı öngörülen ilk 10 ili göstermektedir. Tabloda ilk sırada yer alan Bursa'yı %19.8 ile Kocaeli takip etmektedir. İstanbul %5.9 payı ile Tekirdağ'dan hemen sonra gelmektedir.

Aşağıda ise gerçekleşmesi beklenen modernizasyon yatırımlarının coğrafi dağılımı haritada gösterilmiştir. Söz konusu modernizasyon yatırımlarından %1'den fazla pay alacak illerin gösterildiği harita üretim merkezi olan Marmara havzası, İzmir ve hinterlandındaki Uşak-Manisa, İç Anadolu'da Eskişehir, Ankara ve Aksaray ön plana çıkmaktadır. Bir diğer ön plana çıkan alan Kayseri'den başlayarak Gaziantep ve Adıyaman'a kadar uzanan bölgedir.

MODERNİZASYON YATIRIMLARININ İL İÇİN ÖNEMİ

Grafikte, halihazırda Türkiye genelindeki imalat sanayi üretiminden en yüksek payı alan ilk 10 ilde gerçekleşecek olan modernizasyon yatırımlarının, ilin mevcut üretim düzeyine oranları gösterilmiştir. Bu gösterge, ildeki modernizasyon yatırımının ilin üretim büyüklüğü ile kıyaslandığında ne derece anlam ifade ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Buna göre söz konusu ilk 10 il içerisinde en yüksek oranlara sahip olan üç il Bursa (%6.3), Sakarya (%4.3) ve Kocaeli'dir (%4.2). Bunları takip eden ikinci gruptaki Gaziantep ve Tekirdağ'ın oranı %2,6'dır. Manisa, İzmir ve İstanbul'un %0.5 ile oldukça düşük bir modernizasyon yatırımına ev sahipliği yapacağı anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki grafikte ise, illerin mevcut sanayi üretim düzeyi ile gerçekleşecek modernizasyon yatırımları farklı eksenlerde gösterilmiştir. Grafikteki eğilim çizgisi, illerin üretim düzeyleri ile kıyaslandığında modernizasyon yatırımı düzeyinin ne derece yeterli olduğunu göstermektedir. Grafikte eğilim çizgisinin üstünde yer alan iller, mevcut sanayi üretim düzeyleri ile karşılaştırıldığında modernizasyon yatırımı düzeyi beklenenin altında olan illerdir. Çizginin altında kalan iller de bu durumun tersi bir durum söz konusudur. Buna göre İstanbul ve İzmir'in modernizasyon yatırımlarından alacakları payın, mevcut üretim düzeyleri ile kıyaslandığında düşük olduğu net bir şekilde görülmektedir. Kocaeli modernizasyon yatırımından oldukça dengeli bir pay alırken Bursa'nın tüm iller içerisinde mevcut üretim

seviyesi ile karşılaştırıldığında modernizasyon yatırımlarından oldukça istifade edeceği anlaşılmaktadır. Son olarak Gaziantep’in mevcut üretim düzeyinin gerektirdiği modernizasyon yatırımını ancak kendisine çekebildiği anlaşılmaktadır.

MODERNİZASYON YATIRIMI YAPACAK FİRMA SAYISINA GÖRE İLLER

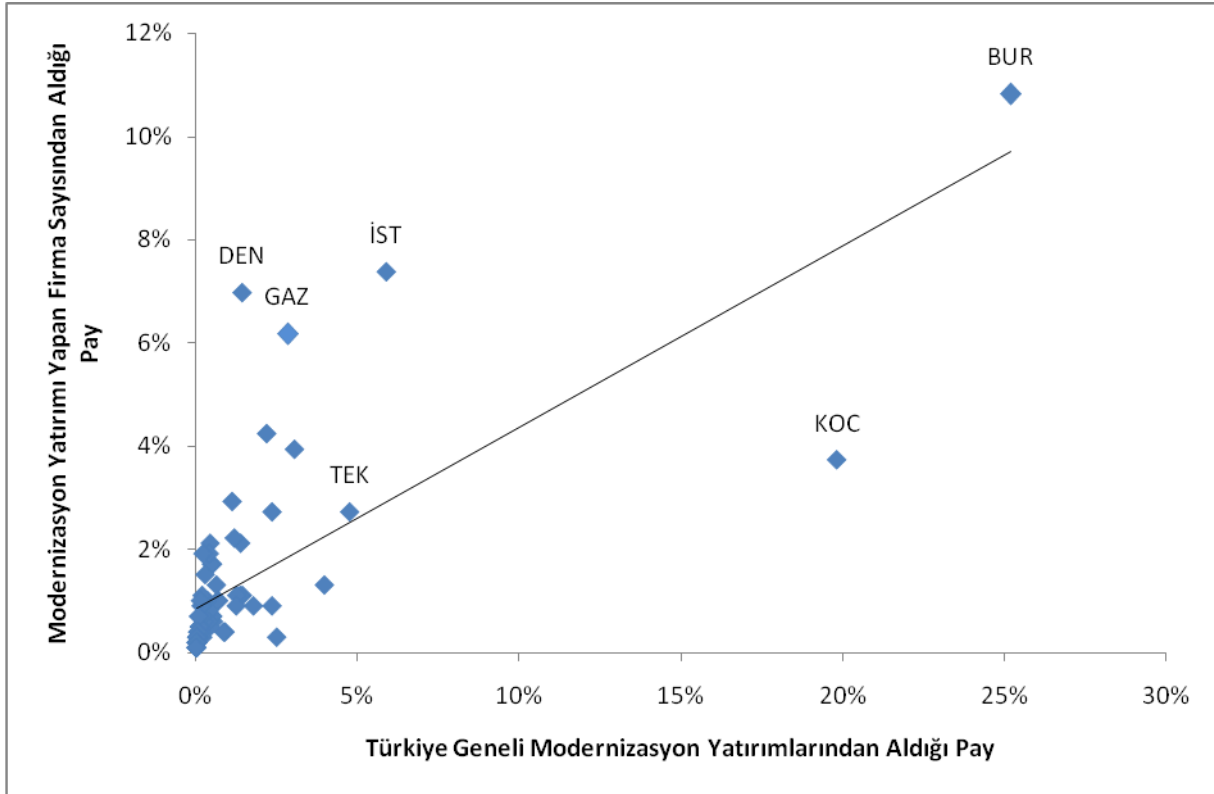
Analizde yol gösterici olan bir diğer önemli gösterge, ildehalihazırda devam eden ya da teşvik belgesine bağlanmış ve önümüzdeki dönemde başlanacak olan modernizasyon yatırımı sayısıdır. Her bir il in modernizasyon yatırımı yapan firma toplamından aldığı payı gösteren bu oran, modernizasyon yatırımı büyüklüğünü tamamlayan bir göstergedir. Nitekim ilin “modernizasyon yatırımı yapan firma sayısından aldığı pay” ne kadar yüksekse, o kadar çok firma tarafından söz konusu ilin yatırım yeri olarak görüldüğü sonucu çıkmaktadır.

İL	Modernizasyon Yatırımı Yapan Firma Sayısından Aldığı Pay
Bursa	11%
İstanbul	7%
Denizli	7%
Gaziantep	6%
İzmir	4%
Kahramanmaraş	4%
Kocaeli	4%
Uşak	3%
Tekirdağ	3%
Ankara	3%

Bu kapsamda yukarıdaki tabloda, modernizasyon yatırımı devreye girecek firma toplamından en yüksek payı alması beklenen ilk 10 il gösterilmiştir. Bursa %11 ile ilk sırada yer aldığı listede ikinci ve üçüncü sırayı %7 ile İstanbul ve Denizli almaktadır. Hemen ardından gelen Gaziantep’in İzmir, Kocaeli ve Ankara gibi illerden daha iyi bir performans sergileyeceği tahmin edilmektedir.

Aşağıdaki grafikte ise illerin modernizasyon yatırımından alacakları pay ile bu yatırımları gerçekleştirecek yatırımcı firma sayısından alacakları oran birlikte gösterilmiştir. Eğilim çizgisinin üstünde kalan illerin özelliği, modernizasyon yatırımı yapacak olan firma sayısı görece yüksek iken bu firmaların yatırımlarının çok büyük olmamasıdır. Buna göre Bursa hem modernizasyon yatırımı miktarı olarak hem de yatırımcı sayısında diğer illere kıyasla yüksek bir performans sergileyecektir. Kocaeli’nde ise görece az sayıda ancak hacim olarak büyük yatırımların önümüzdeki modernizasyon yatırımı yapacağı anlaşılmaktadır. Grafığe göre Denizli ve Gaziantep birbirlerine yakın bir performans sergileyerek, diğer iller ile

kıyaslandığında, önemli sayıda yatırımcının makul düzeylerde modernizasyon yatırımlarını gerçekleştirecekleri iller olacaktırlar.

4. ÜRETİM LİĞİNDE TRA1 İLLERİNİN 10 YIL SONRAKİ DURUM

Çalışmanın bu bölümünde son olarak yukarıda herbiri ayrı ayrı incelenen 3 ayrı gösterge temelinde illerin 10 yıl sonraki durumları bir arada gösterilmiştir. Her bir gösterge için iki ayrı sütuna yer verilmiştir. İlk sütunda ilin Türkiye geneli toplamından aldığı pay % olarak gösterilmiştir. “Sırası” olarak isimlendirilen ikinci sütunlar ise, ilin Türkiye genelinden aldığı pay ile 81 il içinde kaçınıcı sıraya yerleştiğini göstermektedir. Tablonun en sonundaki iki sütunda ise illerin halihazırda Türkiye imalatından aldıkları pay ve buna bağlı olarak sıralarına yer verilmiştir.

Tablo verileri üzerinden TRA1 illeri için iki aşamalı bir analiz gerçekleştirilecektir. İlk analizde, 10 yıl sonrasına ilişkin 3 ayrı üretim göstergesinden her biri için ilin 81 il sıralamasında kaçınıcı olduğu ile mevcut üretim aldığı pay üzerinden ilin kaçınıcı sırada yer aldığı karşılaştırılmıştır. Böylece TRA1 illerinin hali hazırda Türkiye genelindeki durumu ile 10 yıl sonraki durumu mukayese edilmiştir. İkinci aşamada ilin sıralamadaki yeri üzerinden değil aldığı paylar karşılaştırılarak 3 farklı göstergenin hangisinde başarılı olacağı, hangisinde performansının düşük olduğu tespit edilmiştir. Böylece her bir ilin 10 yıl sonrasındaki konumu, bu konuma nasıl ulaşacağı belirlenebilecektir.

İLLER	Türkiye Geneli İlave Üretimden Alacağı Pay	Sırası	Genişlemeye Dayalı Üretim Artışından Alacağı Pay	Sırası	Türkiye Geneli Modernizasyon Yatırımlarından Alacağı Pay	Sırası	Türkiye Geneli Mevcut Üretimden Aldığı Pay	Sırası
İstanbul	6,6%	1	11,1%	3	5,9%	3	22,4%	1
Kocaeli	5,1%	5	15,2%	1	19,8%	2	11,2%	2
İzmir	2,8%	10	6,3%	6	2,2%	11	10,6%	3
Bursa	2,0%	17	13,4%	2	25,2%	1	9,5%	4
Tekirdağ	5,3%	4	6,6%	5	4,8%	4	4,4%	5
Ankara	6,5%	2	8,0%	4	2,4%	9	4,0%	6
Gaziantep	3,5%	7	4,7%	7	2,8%	7	2,6%	7
Manisa	3,7%	6	3,0%	10	0,5%	28	2,5%	8
Sakarya	3,2%	9	1,1%	17	4,0%	5	2,2%	9
Kayseri	1,8%	20	1,4%	14	1,2%	19	2,0%	10
Hatay	0,6%	41	0,3%	37	0,2%	43	2,0%	11
Eskişehir	2,3%	14	3,2%	9	1,2%	18	2,0%	12
Denizli	0,9%	29	0,8%	21	1,4%	14	1,8%	13
Adana	2,3%	13	1,2%	16	1,4%	15	1,8%	14
Konya	5,8%	3	4,6%	8	0,4%	32	1,6%	15
Balıkesir	1,3%	27	1,5%	13	0,5%	30	1,5%	16
Mersin	1,9%	18	0,7%	23	0,5%	29	1,4%	17
Zonguldak	0,4%	47	0,1%	48	1,4%	13	1,4%	18
Bilecik	1,5%	24	0,3%	34	1,3%	17	1,1%	19
Bolu	0,1%	70	1,9%	11	0,1%	49	1,0%	20
Çanakkale	0,2%	61	0,1%	54	0,1%	54	1,0%	21
Kahramanmar.	3,3%	8	0,9%	19	3,1%	6	1,0%	22
Kırklareli	0,8%	34	0,5%	26	1,4%	16	1,0%	23
Afyon	2,3%	15	0,1%	51	0,2%	41	0,7%	24
Samsun	0,7%	37	0,8%	20	1,8%	12	0,6%	25
Aksaray	1,5%	25	1,5%	12	2,5%	8	0,5%	26
Antalya	1,6%	22	0,3%	35	0,0%	67	0,5%	27
Yalova	0,1%	76	0,7%	22	0,9%	22	0,5%	28
Rize	0,0%	80	0,0%	70	0,4%	36	0,5%	29
Aydın	1,2%	28	0,2%	39	0,2%	42	0,4%	30
Kütahya	0,6%	42	0,4%	32	0,4%	34	0,4%	31
Karaman	0,6%	39	0,6%	24	0,0%	63	0,4%	32
Ordu	0,2%	57	0,2%	42	0,4%	35	0,4%	33
Düzce	0,8%	33	0,9%	18	0,7%	24	0,4%	34
Uşak	0,1%	77	0,4%	30	1,1%	20	0,3%	35
Karabük	0,1%	68	0,0%	64	0,0%	76	0,3%	36
Malatya	2,6%	11	0,3%	33	0,7%	23	0,3%	37
Edirne	0,9%	30	0,0%	66	0,9%	21	0,3%	38
Osmaniye	2,1%	16	0,2%	40	0,2%	40	0,2%	39
Adıyaman	0,9%	31	0,1%	59	2,4%	10	0,2%	40
Muğla	0,5%	43	0,2%	38	0,2%	39	0,2%	41

Giresun	0,2%	63	0,0%	61	0,0%	62	0,2%	42
Burdur	0,5%	46	0,4%	28	0,0%	72	0,2%	43
Trabzon	0,4%	51	0,1%	52	0,6%	25	0,2%	44
Isparta	0,3%	53	0,1%	49	0,4%	31	0,2%	45
Sivas	1,5%	23	0,4%	29	0,1%	48	0,2%	46
Çorum	0,3%	54	0,5%	27	0,2%	44	0,2%	47
Mardin	0,7%	38	0,1%	50	0,2%	45	0,2%	48
Çankırı	1,6%	21	0,1%	46	0,0%	68	0,1%	49
Kastamonu	0,3%	52	0,6%	25	0,1%	52	0,1%	50
Şanlıurfa	2,6%	12	0,3%	36	0,4%	33	0,1%	51
Diyarbakır	1,9%	19	0,2%	43	0,3%	37	0,1%	52
Amasya	0,2%	62	0,1%	47	0,1%	51	0,1%	53
Kırşehir	0,2%	59	1,3%	15	0,1%	50	0,1%	54
Niğde	0,9%	32	0,2%	45	0,5%	26	0,1%	55
Erzurum	0,5%	45	0,1%	57	0,1%	53	0,1%	56
Kırıkkale	0,4%	50	0,0%	67	0,0%	74	0,1%	57
Siirt	0,3%	56	0,2%	41	0,0%	66	0,1%	58
Tokat	0,2%	58	0,1%	58	0,3%	38	0,1%	59
Yozgat	0,4%	49	0,0%	72	0,2%	46	0,1%	60
Elazığ	0,8%	35	0,2%	44	0,5%	27	0,1%	61
Bartın	0,5%	44	0,4%	31	0,0%	77	0,1%	62
Sinop	0,2%	66	0,0%	62	0,0%	75	0,0%	63
Nevşehir	0,1%	72	0,1%	56	0,0%	61	0,0%	64
Erzincan	0,6%	40	0,1%	53	0,0%	65	0,0%	65
Kars	0,2%	64	0,0%	78	0,1%	56	0,0%	66
Hakkari	0,1%	78	0,0%	74	0,0%	78	0,0%	67
Artvin	0,2%	60	0,0%	77	0,0%	60	0,0%	68
Van	1,3%	26	0,1%	60	0,1%	55	0,0%	69
Batman	0,8%	36	0,1%	55	0,0%	73	0,0%	70
Kilis	0,1%	71	0,0%	63	0,0%	71	0,0%	71
Iğdır	0,1%	75	0,0%	75	0,0%	69	0,0%	72
Ağrı	0,2%	67	0,0%	71	0,1%	57	0,0%	73
Şırnak	0,1%	69	0,0%	79	0,0%	79	0,0%	74
Bayburt	0,1%	73	0,0%	80	0,0%	80	0,0%	75
Muş	0,4%	48	0,0%	68	0,1%	58	0,0%	76
Gümüşhane	0,3%	55	0,0%	65	0,1%	47	0,0%	77
Bitlis	0,1%	74	0,0%	69	0,1%	59	0,0%	78
Bingöl	0,2%	65	0,0%	73	0,0%	64	0,0%	79
Tunceli	0,0%	81	0,0%	76	0,0%	70	0,0%	80
Ardahan	0,1%	79	0,0%	81	0,0%	81	0,0%	81

Yukarıda yer verilen tablo çerçevesinde TRA1 illerinin her biri için yapılan analizler aşağıdaki gibidir:

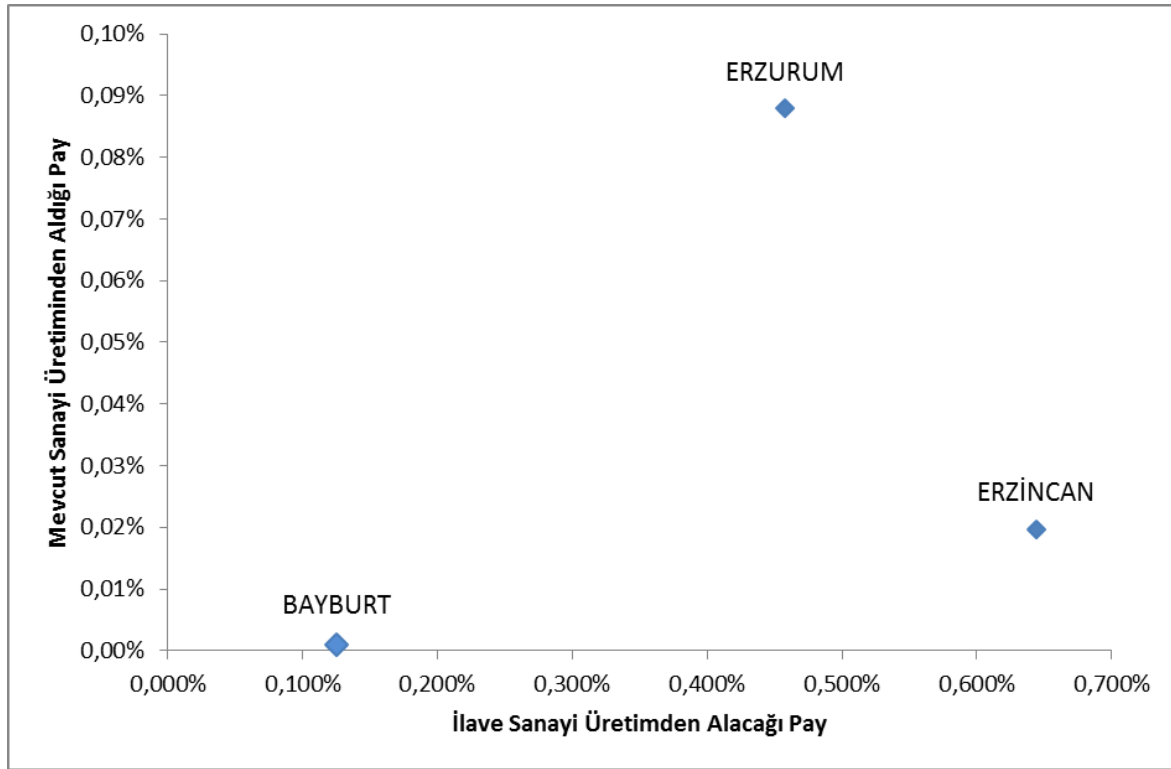
Halihazırda imalat sanayi üretiminden aldığı yaklaşık %01'lik pay ile Türkiye'nin 56. imalat şehri olan Erzurum'un, 10 yıl sonraki üretim pozisyonunu ortaya koyan 3 göstergeden ilave

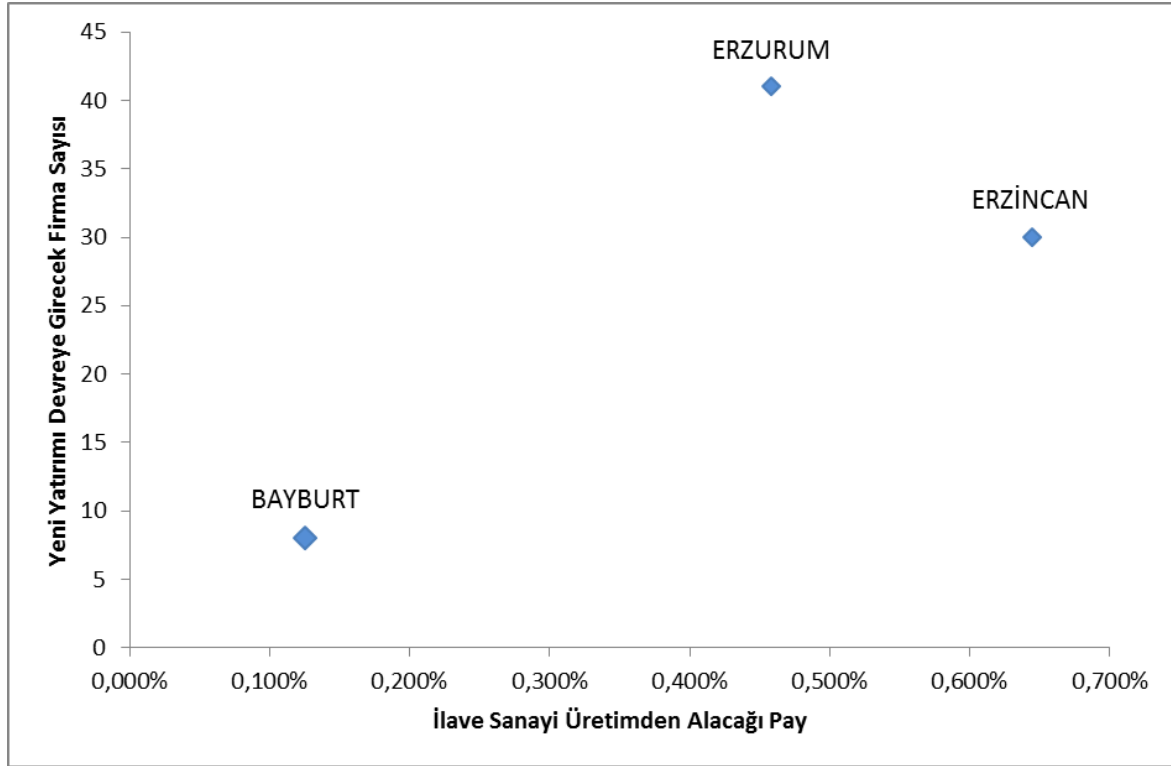
retimden alacağı payda 45. sırada olduğu görülmektedir. Bu durum Erzurum'un mevcut üretim potansiyelinin ötesinde bir üretim hacmine ulaşacağını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Dikkat çekici olan husus, Erzurum'un halihazırdaki Türkiye üretiminden aldığı yaklaşık %0.1'lik (%0.09) paya karşılık ilave üretimden %0.5'lik bir pay alacak olmasıdır. Erzurum'un mevcut üretim sıralamasında kendisinden hemen sonra ve önce gelen iller ile beklenen üretim potansiyeli karşılaştırıldığında; halihazırda Erzurum'un hemen önünde yer alan Niğde'nin çok daha iyi bir performans sergileyeceği açıktır. Sıralamada kendinden sonra gelen Elazığ'ın 10 yıl sonraki performansının da daha iyi olacağı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Diyarbakır, şanlıurfa ve Mardin'in de ilave üretim artışından daha yüksek pay alacağı görülmektedir. Erzurum'un genişlemeye dayalı üretim ve modernizasyon yatırımlarından aldığı paya göre sırası incelendiğinde, her iki kapsamda da mevcut konumundan daha iyi bir performans sergileyemeyeceği anlaşılmaktadır. Bu yönüyle Erzurum'un yalnızca yeni yatırıma dayalı üretimde ön plana çıkacağı, bu karşılık ildeki mevcut firmaların genişlemeye ve modernizasyona dayalı üretimlerinde önemli bir hareketliliğin yaşanmayacağı anlaşılmaktadır.

Bir diğer TRA1 ili olan Erzincan ise halihazırdaki üretimden aldığı pay (%0.02) ile 65. sıradadır. Türkiye geneli ilave üretimden alacağı pay olan %0.6 ile Erzincan, mevcut üretim miktarının çok ötesinde bir üretim hacmine kavuşacaktır. Erzincan'ın ilave üretimden alacağı paya göre sırası 40 olacaktır. Mevcut durumda 65. sırada olan Erzincan'ın ilave üretimden alacağı paya göre sırasının 40 olması oldukça önemlidir. Mevcut retim düzeyi yönüyle kendisine yakın olan illerden Elazığ, Van ve Batman haricindeki diğer illere göre yeni üretimden çok daha yüksek pay alacak olan Erzincan bu yönüyle önümüzdeki 10 yılda Erzurum'dan daha iyi bir performans sergileyeceği öngörülmektedir. Bir diğer üretim türü olan genişlemeye dayalı üretimden de Erzincan'ın alacağı pay yönüyle 53. sırada olacağı anlaşılmaktadır. Erzincan'ın mevcut üretim düzeyi ile karşılaştırıldığında da bu sıranın görece iyi olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık modernizasyon yatırımların da ise Erzincan'ın performansının mevcut konumu ile paralel olduğu görülmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde Erzincan'ın analiz kapsamında incelenen üç göstergeden özellikle Türkiye geneli ilave üretimden alacağı payın oldukça yüksek olduğu, aynı zamanda genişlemeye dayalı üretim artışından da görece yüksek pay alacağı sonucu çıkmaktadır.

Son olarak TRA1 illerinden Bayburt, mevcut Türkiye imalatından (%0.001) pay ile 75. sıradadır. İlin önümüzdeki 10 yılda gerçekleşmesi beklenen yeni üretimlerden alacağı pay %0.01 olarak görülmektedir. Söz konusu pay ile Bayburt 81 il içinde 73 sırada yer almaktadır. Bu yönüyle her ne kadar ilave üretimden ilin alacağı pay, ilin mevcut üretim düzeyinden aldığı paydan önemli ölçüde yüksek olsa da söz konusu ilave üretim ile Bayburt ancak 2 sıra yükselebilmektedir. Modernizasyon yatırımı ve genişlemeye dayalı üretimden Bayburt'un aldığı pay açısından Bayburt'un 80. sırada olması, ildeki mevcut sınırlı sayıdaki yatırımcının mevcut yatırımlarını artırmaya yönelik bir niyetlerinin olmadığını ortaya koymaktadır. Diğer TRA1 illeri olan Erzurum ve Erzincan ile kıyaslandığında Bayburt'un önümüzdeki 10 yılda beklenen üretim performansının düşük kalacağı net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Aşağıdaki grafik ve tablolarda TRA1 illerinin önümüzdeki 10 yılda beklenen üretim performansları birbirleri ile karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. İlk grafikte, TRA1 illerinin mevcut Türkiye üretimlerinden aldıkları pay ile ilave sanayi üretiminden alacakları pay birlikte gösterilmiştir. Grafikten açıkça görüleceği üzere halihazırda üretim miktarı boyutuyla daha düşük bir paya sahip olmasına rağmen Erzincan'ın önümüzdeki 10 yılda gerçekleşmesi beklenen üretimden alacağı pay, Erzurum'dan daha fazladır.

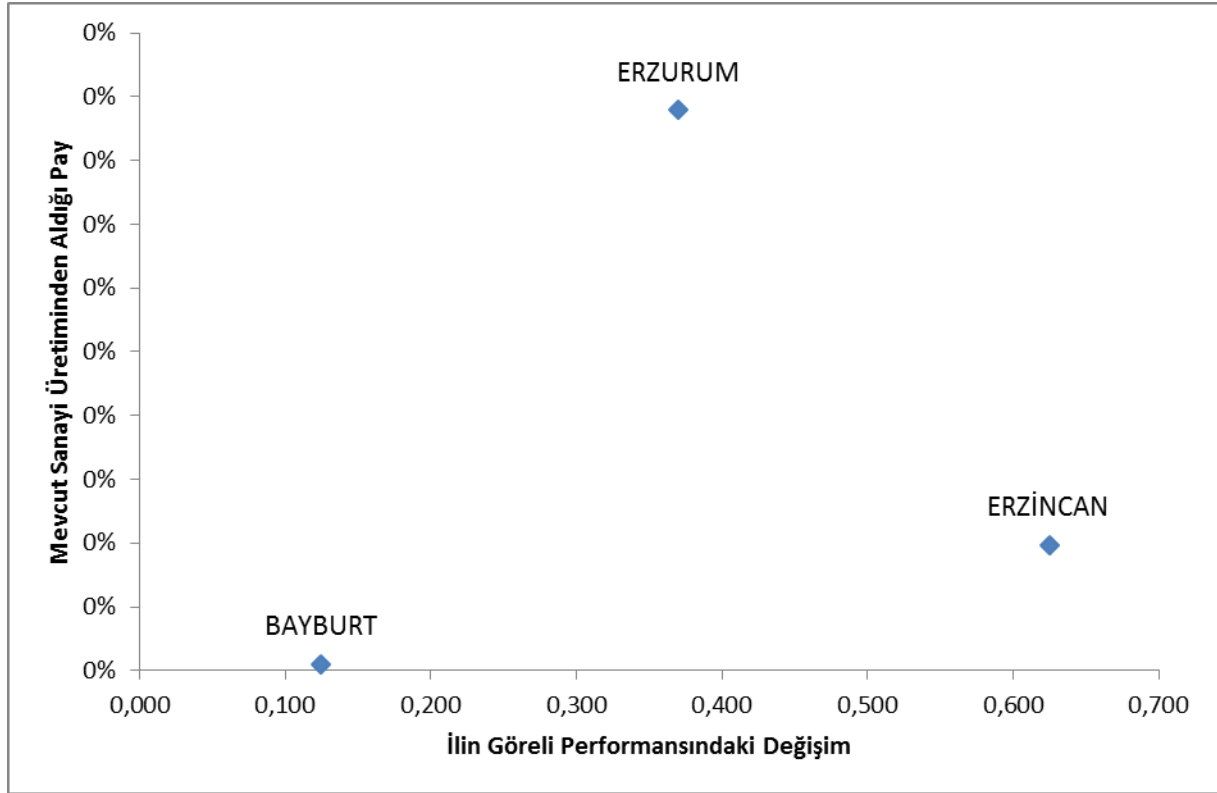

Yukarıdaki bir diğer grafikte ise, TRA1 illerinin önümüzdeki 10 yılda ilave sanayi üretim alacakları pay ile birlikte bu dönemde yatırımı devreye girmesi beklenen firma sayısı bir arada gösterilmiştir. Grafiğe göre Erzurum’a daha fazla yatırımcı ilgi gösterirken Erzincan’ın daha az sayıda yatırımcı ile daha büyük montanlı bir üretim yapması beklenmektedir.

Son olarak aşağıdaki tablo ve grafikte, TRA1 illerinin Türkiye geneli mevcut üretimden aldıkları pay, Türkiye geneli ilave üretimden alacakları pay ve bu iki oranın arasındaki fark gösterilmiştir. Söz konusu fark, alttaki grafikte ise “ilin görelî performansındaki değişim” olarak yansıtılmıştır. Hem tablodan hem de söz konusu tablonun grafiğinden anlaşılacağı üzere Erzincan, TRA1 illeri içerisinde üretim performansını, görelî olarak en çok artırması beklenen ilimizdir.

İL	Türkiye Geneli İlave Üretimden Alacağı Pay	Türkiye Geneli Mevcut Üretimden Aldığı Pay	Fark
Erzincan	0,6443%	0,0197%	0,6247%
Erzurum	0,4580%	0,0879%	0,3700%
Bayburt	0,1255%	0,0009%	0,1245%

5. YATIRIM YERİ TERCİHİNDE TRA1 İLLERİ

Bu bölümde yukarıda ele alınan 3 ayrı gösterge temelinde, firmaların yatırım yeri tercihinde hangi ili tercih ettiklerini gösteren oranlar verilmiştir. Türkiye genelinde yeni yatırım, genişleme yatırımı ve modernizasyon yatırımı yapan firma toplamından illerin aldıkları pay, tabloda yüzdesel olarak gösterilmiştir.

İller	Yeni Yatırımı Devreye Girecek Firma Sayısından Aldığı Pay	Genişleme Yatırımı Devreye Girecek Firma Sayısından Aldığı Pay	Modernizasyon Yatırımı Yapan Firma Sayısından Aldığı Pay
İstanbul	10,5%	17,0%	7,4%
Bursa	3,2%	7,7%	10,8%
Konya	6,1%	7,3%	2,1%
Gaziantep	4,1%	7,1%	6,2%
İzmir	3,4%	6,0%	4,2%
Kocaeli	2,6%	5,3%	3,7%
Ankara	3,2%	5,2%	2,7%
Tekirdağ	2,5%	3,9%	2,7%

Manisa	2,7%	2,9%	1,7%
Kayseri	2,0%	2,9%	2,2%
Adana	2,0%	2,0%	2,1%
Kahramanmaraş	1,9%	1,8%	3,9%
Denizli	1,0%	1,7%	7,0%
Eskişehir	0,9%	1,5%	0,9%
Sakarya	1,3%	1,5%	1,3%
Balıkesir	1,1%	1,5%	1,7%
Düzce	1,0%	1,4%	1,0%
Mersin	2,0%	1,3%	0,7%
Malatya	1,7%	1,1%	1,0%
Samsun	1,0%	1,1%	0,9%
Antalya	2,2%	1,0%	0,2%
Burdur	0,8%	0,9%	0,2%
Hatay	1,3%	0,8%	0,7%
Sivas	1,6%	0,8%	1,0%
Diyarbakır	2,9%	0,8%	1,5%
Afyonkarahisar	1,6%	0,7%	1,9%
Aydın	1,0%	0,7%	0,3%
Elazığ	1,8%	0,6%	0,7%
Bolu	0,2%	0,6%	0,4%
Çorum	0,5%	0,6%	1,1%
Şanlıurfa	3,0%	0,6%	1,9%
Kütahya	0,8%	0,6%	0,8%
Osmaniye	0,7%	0,6%	0,6%
Kırklareli	0,9%	0,5%	1,1%
Karaman	0,6%	0,5%	0,2%
Uşak	0,4%	0,5%	2,9%
Batman	1,3%	0,5%	0,2%
Amasya	0,4%	0,5%	0,5%
Muğla	0,8%	0,4%	1,0%
Bilecik	0,6%	0,4%	1,1%
Niğde	0,8%	0,4%	0,6%
Aksaray	0,9%	0,4%	0,3%
Isparta	0,4%	0,4%	0,5%
Tokat	0,6%	0,3%	1,0%
Nevşehir	0,4%	0,3%	0,3%
Kastamonu	0,7%	0,3%	0,5%
Erzurum	0,7%	0,3%	0,7%
Van	1,8%	0,3%	0,7%
Zonguldak	0,5%	0,3%	1,1%
Ordu	0,8%	0,3%	0,6%
Mardin	1,9%	0,3%	0,9%
Çankırı	0,9%	0,3%	0,1%
Erzincan	0,5%	0,3%	0,2%
Adıyaman	1,2%	0,2%	0,9%

Trabzon	0,5%	0,2%	1,3%
Çanakkale	0,5%	0,2%	0,3%
Giresun	0,3%	0,2%	0,2%
Kırşehir	0,3%	0,2%	0,5%
Yozgat	0,7%	0,2%	0,9%
Yalova	0,5%	0,2%	0,4%
Bartın	0,2%	0,2%	0,0%
Sinop	0,6%	0,2%	0,1%
Karabük	0,1%	0,1%	0,1%
Kırıkkale	0,4%	0,1%	0,1%
Muş	0,8%	0,1%	0,4%
Gümüşhane	0,4%	0,1%	0,5%
Edirne	0,3%	0,1%	0,4%
Bitlis	0,8%	0,1%	0,2%
Rize	0,2%	0,1%	1,0%
Siirt	0,5%	0,1%	0,3%
Kilis	0,4%	0,1%	0,2%
Bingöl	0,6%	0,1%	0,3%
Hakkari	0,3%	0,1%	0,0%
Iğdır	0,3%	0,1%	0,1%
Ağrı	0,6%	0,1%	0,4%
Tunceli	0,2%	0,0%	0,2%
Kars	0,3%	0,0%	0,3%
Artvin	0,2%	0,0%	0,2%
Şırnak	0,5%	0,0%	0,0%
Bayburt	0,1%	0,0%	0,0%
Ardahan	0,1%	0,0%	0,0%

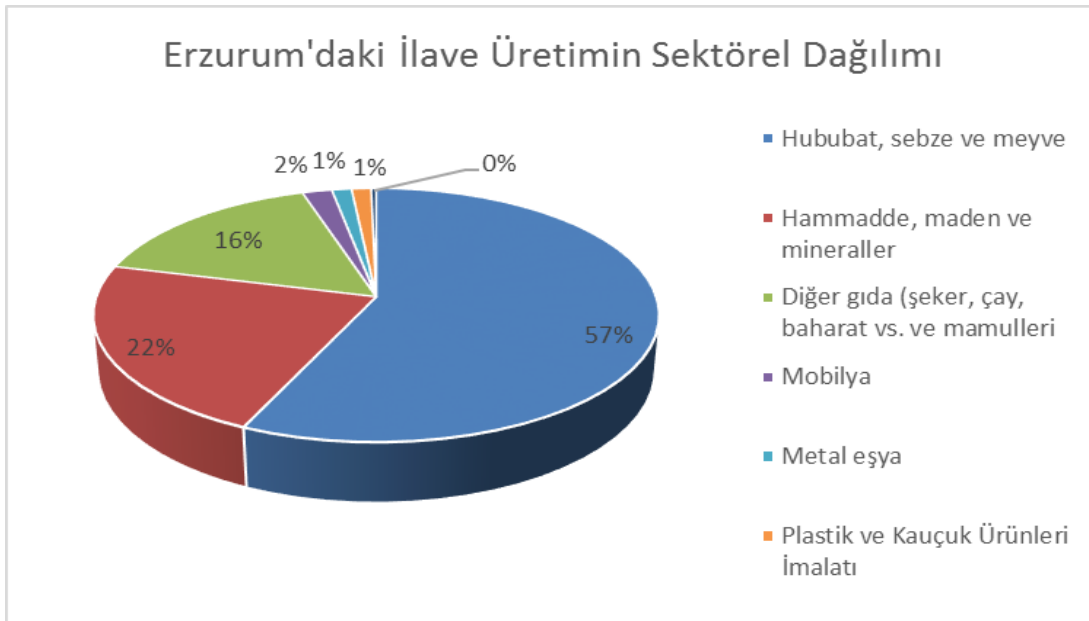
Tablo’da Erzurum için verilen oranlardan en yükseği %0.7 ile yeni yatırımı ve modernizasyon yatırımı devreye girecek firma sayılarından Erzurum’un alacağı paydır. Bu iki veri, genişleme yatırım türüne kıyasla Erzurum’un modernizasyon yatırımı konusunda ilde yerleşik firmalar açısından oldukça cazip olduğuna işaret etmektedir. Erzurum’un söz konusu 3 oranı içerisinde en düşük olanı “genişleme yatırımı devreye girecek firma sayısından aldığı pay”dır.

Erzincan açısından resim biraz daha farklı görünmektedir. Genişleme yatırımı yapacak firma sayısı açısından Erzurum ile aynı orana sahip olan Erzincan yeni yatırım yapacak olan firmaların %0.5’ini kendine çekmeyi başarmıştır. Her 3 gösterge birlikte değerlendirdiğimizde Erzincan’ın yeni yatırımcıları çekme noktasında Erzurum’un gerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

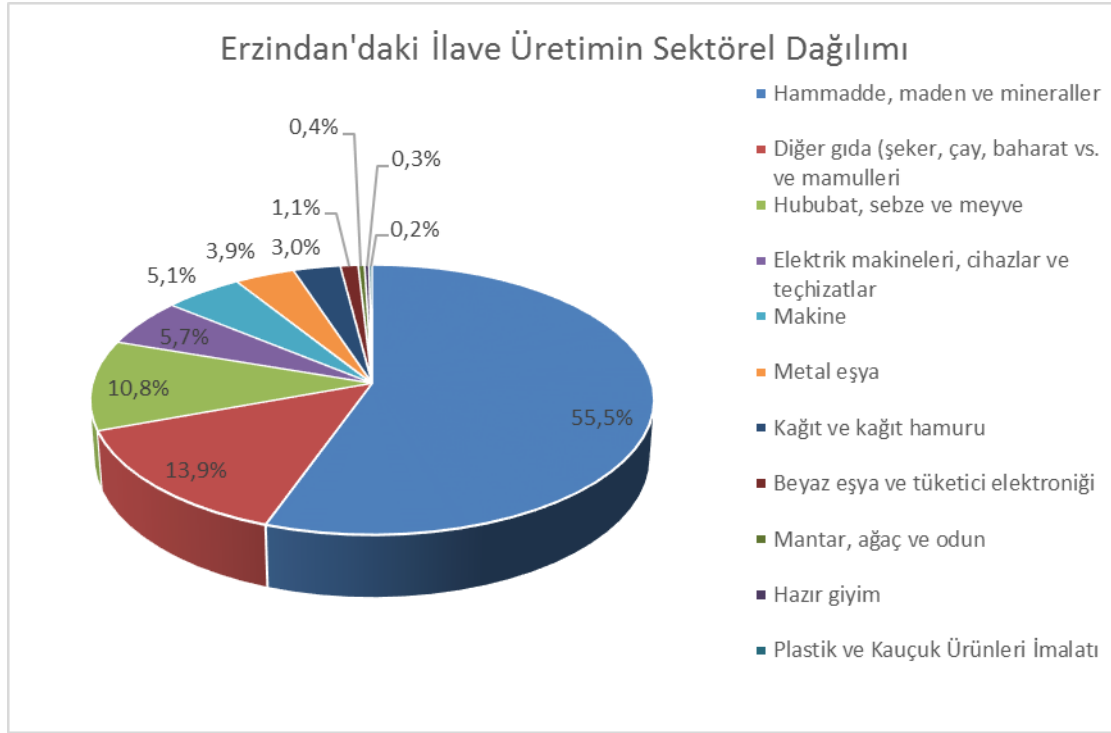
Son olarak Bayburt’un her 3 yatırım türünde de yatırımcı açısından cazip olmaktan önemli ölçüde uzak olduğu net bir şekilde görülmektedir.

6. İLAVE ÜRETİMİN SEKTÖREL DAĞILIMI

Bu bölümde önceki bölümlerde incelenen üç ayrı değişkenden (ilave üretim, genişlemeye dayalı üretim ve modernizasyon yatırımı) ilave üretim artışı sektörel bazda analiz edilecektir. TRA1 illerinin her birinde önümüzdeki 10 yılda hayata geçmesi beklenen yeni yatırımların hangi sektörlerde ne kadarlık bir üretim artışı ortaya çıkaracağı belirlenecektir. Bu şekilde her bir ilde önümüzdeki dönemde ortaya çıkacak sektörler belirlenecek, yeni dönemin üretim desenleri ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

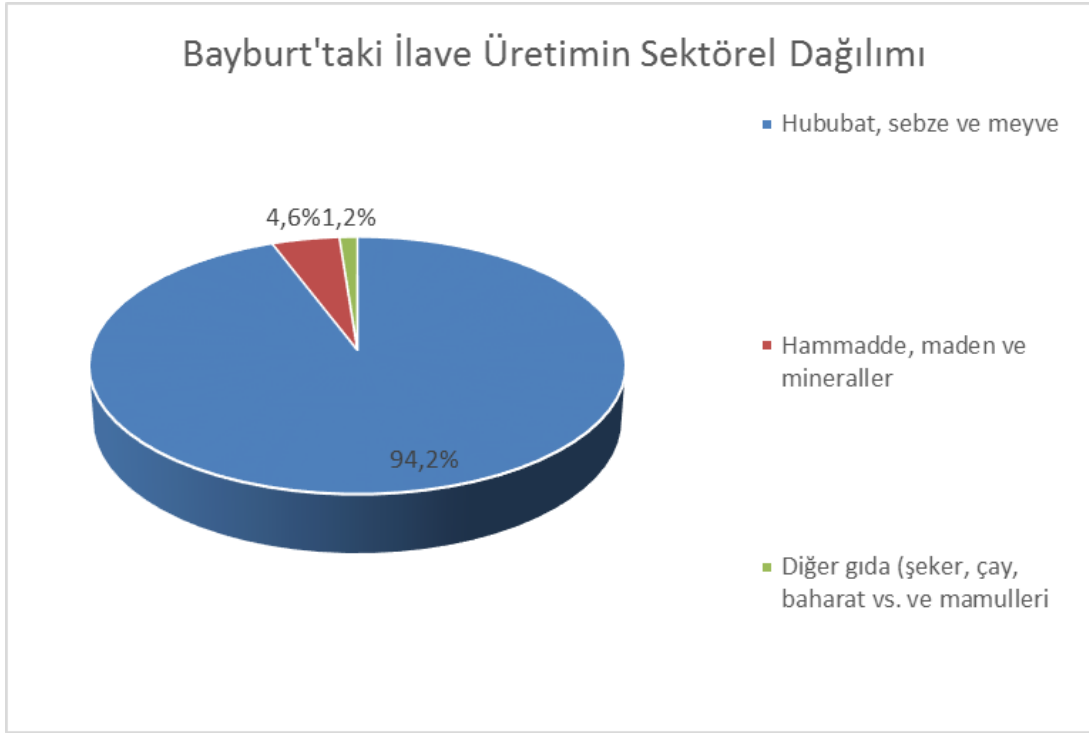

Erzurum'daki ilave üretimin sektörel dağılımını gösteren yukarıdaki grafik, önümüzdeki dönemde Erzurum'un "hububat, sebze ve meyve imalatı" ağırlıklı bir imalat yapısına kayacağını açıkça göstermektedir. Erzurum'da gelişmesi beklenen ikinci sektör "hammadde, maden ve mineral" ürünlere dayalı olduğu anlaşılmaktadır. İlave üretimden %16 pay alacak olan üçüncü sektör diğer gıda ürünleri sektörüdür.

Aynı resme Erzincan açısından bakıldığında, ilk üç sektörün Erzurum'dan farklı olmadığı, yalnızca ağırlıklarının farklılaştığı görülmektedir. Buna göre Erzincan'daki ilave üretimin yarısı "hammadde, maden ve mineral" ürünlerden oluşacaktır. Erzincan'daki ikinci sektör %14 ile diğer gıda ürünleridir. Erzurum'da ilk sektör olarak karşımıza çıkan "hububat, sebze ve meyveye" dayalı imalat ise %10.8 ile üçüncü sektördür.

Erzincan'da önümüzdeki 10 yılda ortaya çıkması beklenen üretimin sektörel dağılımını, Erzurum'dan ayıran ikinci bir unsur, Erzincan'daki ilave üretimin daha fazla sayıda sektöre yayılacağıdır. Erzurum'daki üretimin %95'i 3 sektöre dağılırken, Erzincan'daki ilk üç sektörün aldığı pay %80'de kalmaktadır. Erzincan'da "elektrik makineleri ve cihazları", "makine", "metal eşya" gibi daha sofistike üretimlerin, her ne kadar sınırlı düzeyde de olsa, ortaya çıkması beklenmektedir. Bu yönüyle Erzincan'da beklenen ilave üretim sektörel genişliğinin daha fazla olacağı tahmin edilmektedir.

Bayburt'un önümüzdeki dönem için beklenen üretimin resim, diğer iki il ile kıyaslandığında oldukça farklılaşmaktadır. Buna göre ilave üretimin %94 gibi çok büyük bir kısmı bütünüyle "hububat, sebze ve meyve" ürünlerinin imalatına dayanmaktadır. İkinci sırada %4.6 ile "hammadde, maden ve mineral" ürünlerine dayanmaktadır. Diğer gıda ürünlerinin ilave üretimden alacağı pay ise %1.2'de kalmaktadır. Bu açıdan Bayburt açısından ilave üretim neredeyse tek bir sektöre odaklı olacaktır.

7. TRA1 İLLERİNİN 10 YIL SONRAKİ ÜRETİM SIRASI

Bu bölümde, önceki bölümlerde yapılan analizler ışığında, 81 ilin her birinin 10 yıl sonraki Türkiye'nin toplam üretiminden alacakları paya göre kaçınıcı sırada olacakları tespit edilecektir. Önceki analizlerde, ilave yatırım ve genişleme yatırımları neticesinde ortaya çıkacak üretimden illerin alacakları paya göre analizler gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde ise her bir ilin mevcut üretiminin üzerine söz konusu yeni üretimler ilave edilmiş, böylece 2023 yılında beklenen nihai Türkiye üretiminden her bir ilin alacağı pay hesaplanmıştır. Aşağıdaki tabloda da TRA1 illerinin, 2023 yılında 81 il içinde kaçınıcı olacağı, hali hazırdaki Türkiye üretiminden aldıkları paya göre kaçınıcı oldukları ile birlikte gösterilmiştir.

İL	Türkiye Geneli	2023
----	----------------	------

	Mevcut Üretimden Aldığı Paya Göre Sırası	Üretiminden Alacağı Paya Göre Sırası
Erzincan	65	58
Erzurum	56	59
Bayburt	75	76

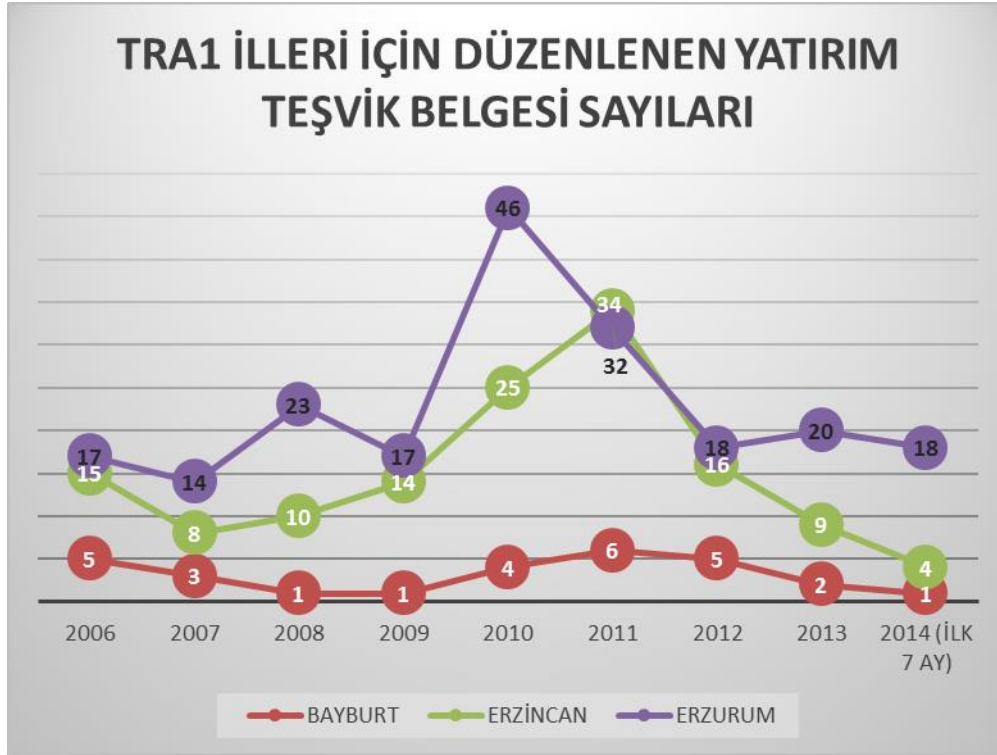
Tabloya göre mevcut üretimden aldığı pay ile 65. sırada olan Erzincan 2023 yılında Türkiye genelindeki imalat sanayi üretiminden alacağı pay ile 58. sıraya yükselecektir. Buna karşılık Erzurum'un halihazırda 56 olan sırası 2023 yılında 59 olacaktır. Her ne kadar önceki bölümlerde 2023 Türkiye'sinde Erzurum'un, mevcut üretim potansiyelinin ötesinde bir üretim hacmine ulaşacağı açık bir şekilde ortaya konulmuş olsa da, Erzurum'un 81 il içindeki göreceli (nispi) konumu kötüleşecektir. Erzurum halihazırdaki Türkiye üretiminden aldığı yaklaşık %0.1'lik (%0.09) paya karşılık ilave üretimden %0.5'lik bir pay alacak olması, diğer iller ile kıyaslandığında göreceli konumunu iyileştirmesine yeterli olmayacaktır. Önceki analizlerde de açıkça tespit edildiği üzere Bayburt'un mevcut üretime göre 75 olan sırası 2023 yılında bir sıra kötüleşerek 76 olacaktır.

8. TRA1 İLLERİNİN YATIRIM CAZİBESİ

Son olarak çalışmanın bu bölümünde, TRA1 illerinde alınan yatırım teşvik belgesi sayısı, tutarı, istihdam sayıları üzerinden analizler gerçekleştirilecektir. Analizler, öncekilerden farklı olarak yalnızca imalat değil tüm sektörleri içermektedir.

Bu bölümde 2006-2014 yılları arasında TRA1 illerinin tüm sektörlerde (imalat, ticaret, hizmet, tarım) yatırımcılar açısından ne derece cazip göründükleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Aynı zamanda TRA1 illerinin yatırım cazibesinin yıllar bazında ne yönde geliştiği belirlenecektir.

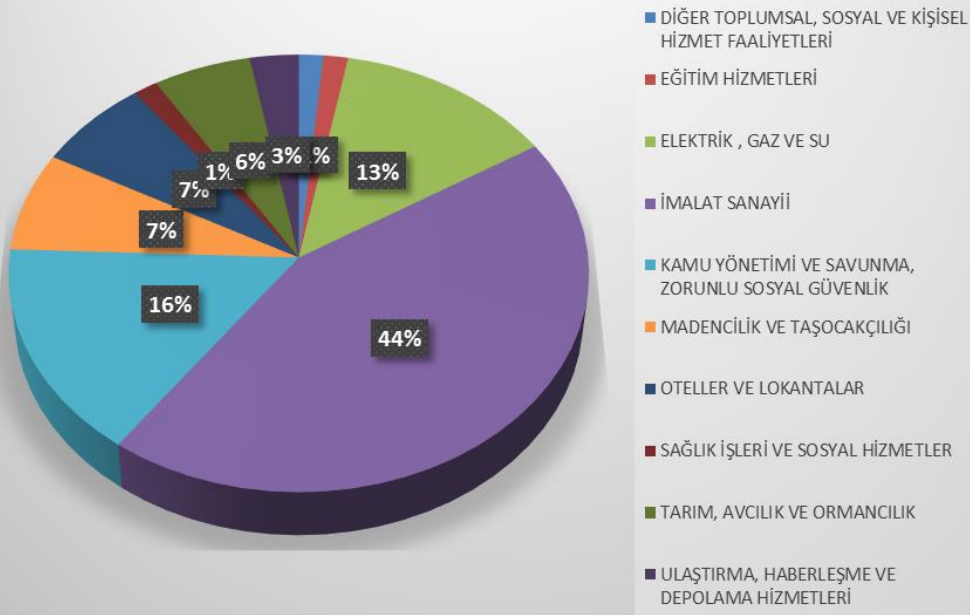
İlk olarak aşağıdaki grafikte Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinin her biri için 2006-2014 (ilk 7 ay) yılları arasında kaç adet yatırım teşvik belgesi düzenlendiği yer almaktadır.

Buna göre 2006-2014 yılları arasında düzenlenen belgeler incelendiğinde, 2010 ve 2011 yıllarında bölge illerinin yatırım yeri tercihinde yükselen bir trendlerinin olduğu net bir şekilde görülmektedir. Ancak bu trendin 2012 ve sonrasında azalma eğilime girdiği anlaşılmaktadır. Erzurum diğer iki il ile kıyaslandığında farklılık arz eden bir yönü vardır. 2012 ve 2013 yıllarında yatırım yeri tercihinde belirli bir sayısı yakalamış olan Erzurum, 2014 yılının ilk 7 ayında, nerede ise geçen senenin rakamını yakalamış görülmektedir. Buna karşılık Erzincan'da 2007-2011 yılları arasındaki yükseliş yerini düşüşe bırakmıştır. Bayburt'un 2013 yılını 2 yatırım teşvik belgesi ile kapatması, bu yılın ilk 7 ayında ise yalnızca 1 teşvik belgesinin düzenlenmiş olması üzerinde düşünülmesi gereken bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

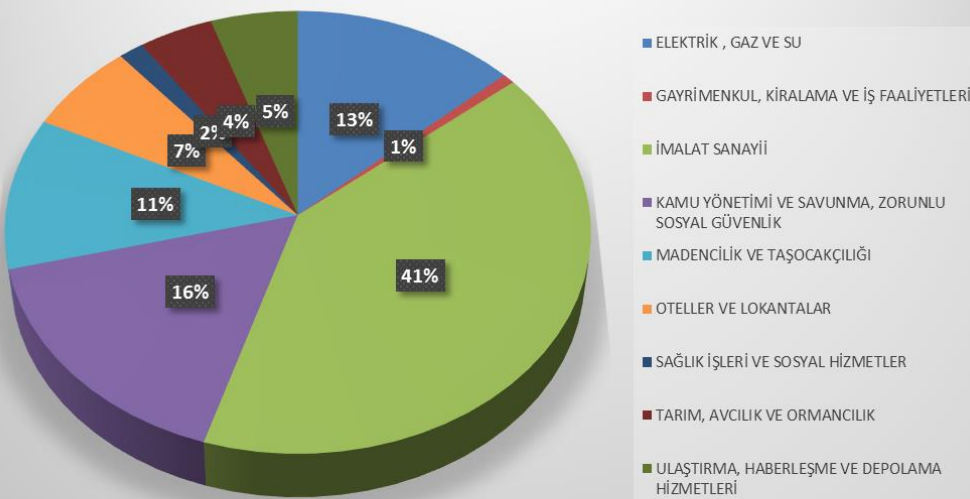
TRA1 illerinin her biri için bu dönemde düzenlenen yatırım teşvik belgelerini sektörel bazda incelenmesi de anlamlı sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Erzurum'da gerçekleşecek yatırımların sektörel dağılımını gösteren aşağıdaki grafikten, Erzurum'da gerçekleşmesi öngörülen yatırımların %44'ünün imalat sanayinden gerçekleşmesinin beklendiği, ikinci sırayı kamusal faaliyetler için yapılan yatırımların aldığı (%16) ve üçüncü sırada elektrik, gaz ve su yatırımlarının geldiği anlaşılmaktadır.

Erzurum İçin Düzenlenen Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (2006-2014, %)

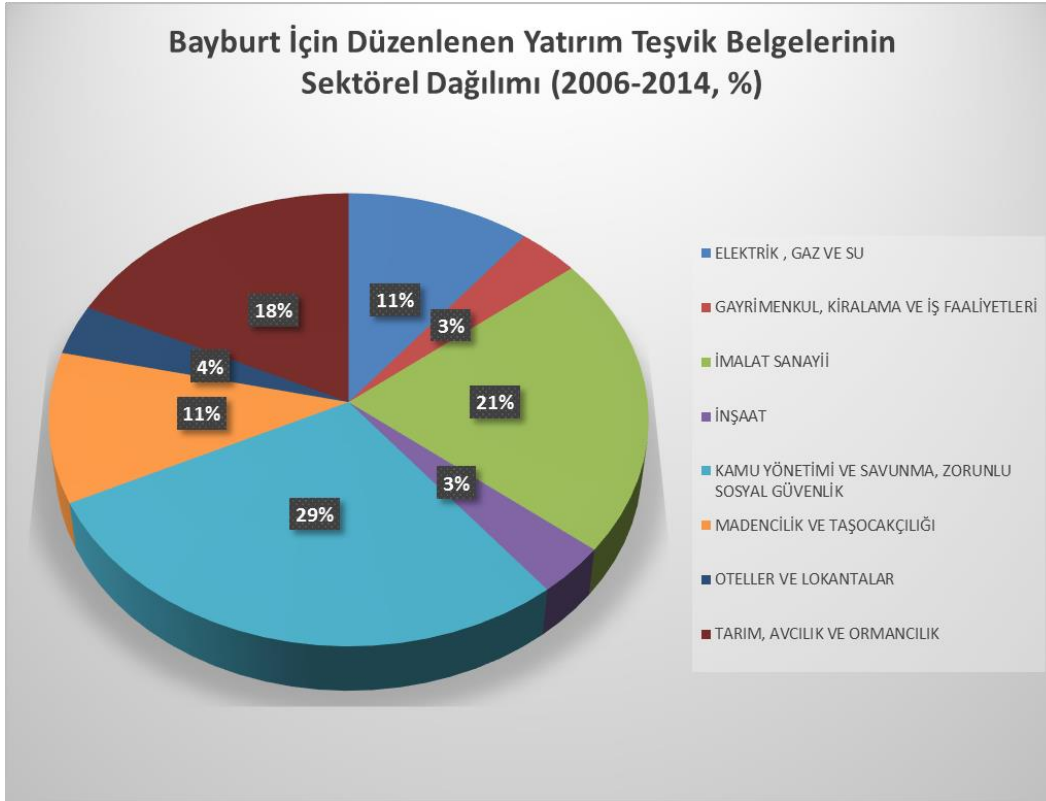

Aşağıdaki diğer grafikte ise aynı analiz Erzurum için gerçekleştirilmiştir.

Erzurum İçin Düzenlenen Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı (2006-2014, %)

Erzincan iline ait yatırım teşvik belgeleri sektörel olarak incelendiğinde, Erzincan'ın da Erzurum ile oldukça benzer bir dağılım gösterdiği anlaşılmaktadır. Buna göre imalat sanayi yatırımlarının Erzincan ili için 2006-2014 yılları arasında düzenlenen yatırım belgesi toplamından aldığı pay %41'dir. İmalat sanayini, kamusal faaliyetler için yapılan yatırımlar (%16) ve elektrik, gaz ve su yatırımları (%13) takip etmektedir.

Son olarak TRA1 illerinden Bayburt ilinde yapılması öngörülen yatırımlar için düzenlenmiş teşvik belgeleri sektörel olarak incelenmiştir (yukarıdaki grafik). Bayburt'ta zaten oldukça sınırlı sayıdaki teşvik belgelerinin dağılımının, Erzurum ve Erzincan illerinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. İle ilişkin yatırım belgelerinin %29 ile en yüksek kısmını kamusal faaliyetler için yapılan yatırımlar almaktadır. İmalat sanayi yatırımlarına yönelik teşvik belgelerinin oranı ise %21'dir. Tarım, ormancılık yatırımları ise %18 ile üçüncü sırada bulunmaktadır.

Yukarıda yatırım yapmak isteyen girişimci sayısını göstermesi açısından önemli olan “yatırım teşvik belgesi” sayısı üzerinden yapılan analizler bu sefer yatırım teşvik belgesine bağlanan sabit yatırım tutarı üzerinden gerçekleştirilecektir. Buna göre aşağıdaki grafikte Erzurum, Erzincan ve Bayburt illerinin her biri için 2006-2014 (ilk 7 ay) yılları arasında düzenlenen yatırım teşvik belgelerinde öngörülen sabit yatırım miktarları gösterilmektedir.

TRA1 İLLERİ İÇİN DÜZENLENEN YATIRIM TEŞVİK BELGESİ, SABİT YATIRIM TUTARLARI (MİLYON TL)

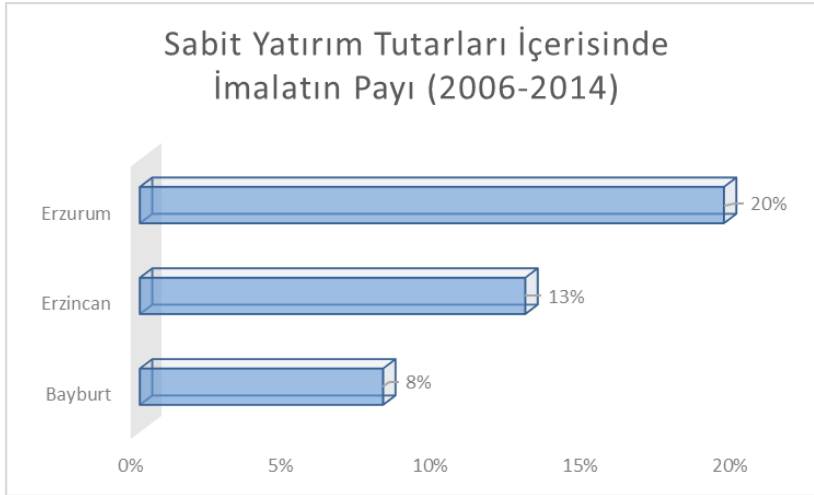

Her üç il açısından da göze çarpan nokta, 2011 yılından başlayan bir düşüş trendidir. Bu trendi bozan yalnızca iki hareketlilik görülmektedir: 2014 yılından Erzincan'ın ve 2013 yılında Erzurum'un zirve yapan sabit yatırım tutarları. Söz konusu yüksek sabit yatırım tutarlarının kaynakları incelendiğinde, bu yatırımlardan 2014 Erzincan'daki yüksek sabit yatırım tutarının "elektrik, gaz, su" sektöründe yapılacak bir yatırıma ilişkin alınan yatırım teşvik belgesinden kaynaklandığı, benzer şekilde 2013 Erzurum'daki yüksek sabit yatırım tutarının yine "elektrik, gaz, su" sektöründen kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu yönüyle söz konusu yükselişlerin arızı olduğu, yıllar bazında TRA1 illerinde gerçekleşmesi beklenen sabit yatırım miktarında bir artıştan bahsedilemeyeceği söylenebilecektir. Sabit yatırım tutarlarından hareketle yapılan analizin bir diğer neticesi, TRA1 illerinin hiçbirinin son dönemde ciddi boyutta bir imalat sanayi yatırımını kendilerine çekemedikleridir. Bu da TRA1 bölgesinin oldukça sınırlı sayıda olan ve hacimce küçük yatırımlar ile yoluna devam edeceğini bize söylemektedir.

Son olarak aşağıdaki grafikte, 2006-2014 döneminde TRA1 illerinde öngörülen yatırımlar için düzenlenen yatırım teşvik belgelerindeki sabit yatırım toplamının içinde imalat sanayi yatırımlarının payı gösterilmiştir. Grafiğe göre sabit yatırım toplamında imalatın payının en yüksek olduğu ile Erzurum'dur (%20). Erzincan için bu oran %13 iken Bayburt'ta yapılması planlanan yatırım toplamından imalatın aldığı pay yalnızca %8'dir.

Söz konusu oranların düşüklüğü, TRA1 illerinin büyük ölçekli imalat sanayi yatırımları açısından üretici firmalar tarafından cazip görülmediklerine işaret etmektedir. Zira teşvik

belgesi sayısı üzerinden yapılan sektörel analizler Erzurum ve Erzincan için düzenlenen yatırım teşvik belgesi sayısından imalat sektörü %40'ın üzerinde pay alırken, sabit yatırımlarda bu oran çok düşmektedir. Tüm bunlar TRA1 illerinde üretime dönük yatırımların oldukça düşük kaldığı, yatırımların boyunun düşük olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

9. TESPİTLER

Yatırım teşvik sistemi kapsamında halihazırda devam eden ya da teşvik belgesine bağlanmış ve başlanması beklenen yatırımlar, Türkiye'nin önümüzdeki 10 senede üretiminin ne yöne gideceğinin en önemli göstergesidir. Çalışmanın ilk kısmında 5800 yeni yatırımın tamamlanıp faaliyete geçmesi ile birlikte Türkiye imalatının önümüzdeki 10 yılda coğrafi ve sektörel olarak ne yönde ilerleyeceği ortaya konulmuştur.

Hali hazırda TRA1 illeri, Türkiye geneli mevcut üretimden aldıkları paya göre sıralandığında, tüm iller içerisinde Erzincan 65. sırada, Erzurum 56. sırada ve Bayburt 75. sırada bulunmaktadır. Yapılan analizler neticesinde 2023 yılında TRA1 illerinden yalnızca Erzincan'ın daha iyi bir konumda olacağı (58. sıra) belirlenmiştir. Erzurum'un 2023 yılında 3 sıra gerileyerek 59, Bayburt'un ise 1 sıra gerileyerek 76. sırada yer alacağı öngörülmektedir.

TRA1 illerinin her biri çalışmada üç ayrı yatırım türü (yeni yatırım, genişleme ve modernizasyon) bazında ayrı ayrı incelenmiştir. Erzurum açısından dikkat çekici olan husus, Erzurum'un halihazırdaki Türkiye üretiminden aldığı yaklaşık %0.1'lik (%0.09) paya karşılık ilave üretimden %0.5'lik bir pay alacak olmasıdır. Diğer taraftan Erzurum'un mevcut üretim sıralamasında kendisinden hemen sonra ve önce gelen iller ile beklenen üretim potansiyeli karşılaştırıldığında; halihazırda Erzurum'un hemen önünde yer alan Niğde'nin çok daha iyi bir performans sergileyeceği açıktır. Sıralamada kendinden sonra gelen Elazığ'ın 10 yıl sonraki performansının da daha iyi olacağı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Diyarbakır, Şanlıurfa ve Mardin'in de ilave üretim artışından daha yüksek pay alacağı görülmektedir. Erzurum'un

genişlemeye dayalı üretim ve modernizasyon yatırımlarından aldığı paya göre sırası incelendiğinde, her iki kapsamda da mevcut konumundan daha iyi bir performans sergileyemeyeceği anlaşılmaktadır.

Bu yönüyle Erzurum'un;

- yalnızca yeni yatırıma dayalı üretimde ön plana çıkacağı, yine de buradaki performansının Erzurum'u 2023 yılındaki konumunu iyileştirmesine yetmeyeceği,
- ildeki mevcut firmaların genişlemeye ve modernizasyona dayalı üretimlerinde önemli bir hareketliliğin yaşanmayacağı anlaşılmaktadır.

Bir diğer TRA1 ili olan Erzincan ise halihazırdaki üretimden aldığı pay (%0.02) ile 65. sıradadır. Türkiye geneli ilave üretimden alacağı pay olan %0.6 ile Erzincan, mevcut üretim miktarının çok ötesinde bir üretim hacmine kavuşacaktır. Erzincan'ın ilave üretimden alacağı paya göre sırası 40 olacaktır. Mevcut durumda 65. sırada olan Erzincan'ın ilave üretimden alacağı paya göre sırasının 40 olması oldukça önemlidir. Mevcut üretim düzeyi yönüyle kendisine yakın olan illerden Elazığ, Van ve Batman haricindeki diğer illere göre yeni üretimden çok daha yüksek pay alacak olan Erzincan bu yönüyle önümüzdeki 10 yılda Erzurum'dan daha iyi bir performans sergileyeceği öngörülmektedir.

Bir diğer üretim türü olan genişlemeye dayalı üretimden de Erzincan'ın alacağı pay yönüyle 53. sırada olacağı anlaşılmaktadır. Erzincan'ın mevcut üretim düzeyi ile karşılaştırıldığında da bu sıranın görece iyi olduğu anlaşılmaktadır. Buna karşılık modernizasyon yatırımların da ise Erzincan'ın performansının mevcut konumu ile paralel olduğu görülmektedir.

Bu kapsamda değerlendirildiğinde Erzincan'ın;

- analiz kapsamında incelenen üç göstergeden özellikle Türkiye geneli ilave üretimden alacağı payın oldukça yüksek olduğu,
- aynı zamanda genişlemeye dayalı üretim artışından da görece yüksek pay alacağı sonucu çıkmaktadır.

Son olarak TRA1 illerinden Bayburt, mevcut Türkiye imalatından (%0.001) pay ile 75. sıradadır. İlin önümüzdeki 10 yılda gerçekleşmesi beklenen yeni üretimlerden alacağı pay %0.01 olarak görülmektedir. Söz konusu pay ile Bayburt 81 il içinde 73 sırada yer almaktadır. Bu yönüyle her ne kadar ilave üretimden ilin alacağı pay, ilin mevcut üretim düzeyinden aldığı paydan önemli ölçüde yüksek olsa da söz konusu ilave üretim ile Bayburt ancak 2 sıra yükselebilmektedir.

Modernizasyon yatırımı ve genişlemeye dayalı üretimden Bayburt'un aldığı pay açısından Bayburt'un 80. sırada olması, ildeki mevcut sınırlı sayıdaki yatırımcının mevcut yatırımlarını artırmaya yönelik bir niyetlerinin olmadığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak TRA1 illeri olan Erzurum ve Erzincan ile kıyaslandığında Bayburt'un;

- önümüzdeki 10 yılda beklenen üretim performansının düşük kalacağı net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Çalışmada yalnızca üretim değil aynı zamanda yatırımcı sayısı açısından da TRA1 illerini ele alan analizler gerçekleştirilmiştir.

Buna göre Erzurum, yeni yatırımı ve modernizasyon yatırımı devreye girecek firma sayılarından Erzurum görece yüksek pay alacaktır (% 0.7). Bu iki veri, genişleme yatırım türüne kıyasla Erzurum'un modernizasyon yatırımı konusunda ilde yerleşik firmalar açısından oldukça cazip olduğuna işaret etmektedir.

Erzincan açısından resim biraz daha farklı görünmektedir. Genişleme yatırımı yapacak firma sayısı açısından Erzurum ile aynı orana sahip olan Erzincan yeni yatırım yapacak olan firmaların %0.5'ini kendine çekmeyi başarmıştır. Her 3 gösterge birlikte değerlendirdiğimizde Erzincan'ın yeni yatırımcıları çekme noktasında Erzurum'un gerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

Son olarak Bayburt'un her 3 yatırım türünde de yatırımcı açısından cazip olmaktan önemli ölçüde uzak olduğu net bir şekilde görülmektedir.

Çalışmanın bir diğer kısmında, TRA1 illerinin her birinde 2023 yılında ortaya çıkması beklenen üretimin deseni sektörler bazında analiz edilmiştir.

Buna göre Erzurum'daki ilave üretimin sektörel dağılımı incelendiğinde, önümüzdeki dönemde Erzurum'un "hububat, sebze ve meyve imalatı" ağırlıklı bir imalat yapısına kayacağını açıkça göstermektedir. Erzurum'da gelişmesi beklenen ikinci sektör "hammadde, maden ve mineral" ürünlere dayalı olduğu anlaşılmaktadır. İlave üretimden %16 pay alacak olan üçüncü sektör diğer gıda ürünleri sektörüdür.

Aynı resme Erzincan açısından bakıldığında, ilk üç sektörün Erzurum'dan farklı olmadığı, yalnızca ağırlıklarının farklılaştığı görülmektedir. Özellikle Erzincan'daki ilave üretimin, Erzurum'a kıyasla, daha fazla sayıda sektöre yayılacağı anlaşılmaktadır Erzurum'daki üretimin %95'i 3 sektöre dağılırken, Erzincan'daki ilk üç sektörün aldığı pay %80'de kalmaktadır. Erzincan'da "elektrik makineleri ve cihazları", "makine", "metal eşya" gibi daha sofistike üretimlerin, her ne kadar sınırlı düzeyde de olsa, ortaya çıkması beklenmektedir. Bu yönüyle Erzincan'da beklenen ilave üretim sektörel genişliğinin daha fazla olacağı tahmin edilmektedir.

Bayburt'un önümüzdeki dönem için beklenen üretimin resim, diğer iki il ile kıyaslandığında oldukça farklılaşmaktadır. Buna göre ilave üretimin %94 gibi çok büyük bir kısmı bütünüyle "hububat, sebze ve meyve" ürünlerinin imalatına dayanmaktadır.

İmalat odaklı analizlerin dışında çalışmada, yıllar bazında TRA1 illerinin tüm sektörlerde (imalat, ticaret, hizmet, tarım) yatırımcılar açısından ne derece cazip göründükleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Buna göre 2006-2014 yılları arasında düzenlenen belgeler incelendiğinde, 2010 ve 2011 yıllarında bölge illerinin yatırım yeri tercihinde yükselen bir trendlerinin olduğu net bir şekilde görülmektedir. Ancak bu trendin 2012 ve sonrasında azalma eğilime girdiği anlaşılmaktadır. Erzurum diğer iki il ile kıyaslandığında farklılık arz eden bir yönü vardır. 2012 ve 2013 yıllarında yatırım yeri tercihinde belirli bir sayısı yakalamış olan Erzurum, 2014 yılının ilk 7 ayında, nerede ise geçen senenin rakamını yakalamış görülmektedir. Buna karşılık Erzincan'da 2007-2011 yılları arasındaki yükseliş yerini düşüşe bırakmıştır. Bayburt'un 2013 yılını 2 yatırım teşvik belgesi ile kapatması, bu yılın ilk 7 ayında ise yalnızca 1 teşvik belgesinin düzenlenmiş olması üzerinde düşünülmesi gereken bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

TRA1 illerinin her biri için 2006-2014 yılları arasında düzenlenen yatırım teşvik belgelerinin sektörel bazda incelenmesi de anlamlı sonuçlar ortaya koymuştur. Erzurum'da gerçekleşecek yatırımların sektörel dağılımı incelendiğinde, Erzurum'da gerçekleşmesi öngörülen yatırımların %44'ünün imalat sanayinden gerçekleşmesinin beklendiği, ikinci sırayı kamusal faaliyetler için yapılan yatırımların aldığı (%16) ve üçüncü sırada elektrik, gaz ve su yatırımlarının geldiği anlaşılmaktadır. Benzer bir dağılım Erzincan için de geçerlidir. Bayburt ise zaten oldukça sınırlı sayıdaki teşvik belgelerinin dağılımının, Erzurum ve Erzincan illerinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. İle ilişkin yatırım belgelerinin %29 ile en yüksek kısmını kamusal faaliyetler için yapılan yatırımlar almaktadır. İmalat sanayi yatırımlarına yönelik teşvik belgelerinin oranı ise %21'dir. Tarım, ormancılık yatırımları ise %18 ile üçüncü sırada bulunmaktadır.

Yatırım teşvik belgesine bağlanmış sabit yatırım tutarlarından hareketle yapılan analizden ise, TRA1 illerinin hiçbirinin son dönemde ciddi boyutta bir imalat sanayi yatırımını kendilerine çekemedikleri tespit edilmiştir. Bu da TRA1 bölgesinin oldukça sınırlı sayıda olan ve hacimce küçük yatırımlar ile yoluna devam edeceğini bize söylemektedir.

Her üç il açısından da, sabit yatırım tutarında göze çarpan nokta önemli bir nokta ise, 2011 yılından başlayan bir düşüş trendidir. Bu trendi bozan yalnızca iki hareketlilik görülmektedir: 2014 yılından Erzincan'ın ve 2013 yılında Erzurum'un zirve yapan sabit yatırım tutarları. Bu yönüyle söz konusu yükselişlerin arızı olduğu, yıllar bazında TRA1 illerinde gerçekleşmesi beklenen sabit yatırım miktarında bir artıştan bahsedilemeyeceği söylenebilecektir.

2006-2014 döneminde TRA1 illerinde öngörülen yatırımlar için düzenlenen yatırım teşvik belgelerindeki sabit yatırım toplamının içinde imalat sanayi yatırımlarının payı incelendiğinde, her üç il içinde bu oranın düşük olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu oranların düşüklüğü, TRA1 illerinin büyük ölçekli imalat sanayi yatırımları açısından üretici firmalar tarafından cazip görülmediklerine işaret etmektedir. Zira teşvik belgesi sayısı üzerinden yapılan sektörel analizler Erzurum ve Erzincan için düzenlenen yatırım teşvik belgesi sayısından imalat sektörü %40'ın üzerinde pay alırken, sabit yatırımlarda bu oran %20'nin altına düşmektedir. Tüm bunlar TRA1 illerinde üretime dönük yatırımların oldukça düşük kaldığı, yatırımların boyunun düşük olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

METODOLOJİ ve VERİLER

Çalışma kapsamındaki analizler; Ekonomi Bakanlığı tarafından oluşturulan veri seti kullanılmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Söz konusu veri setinin kapsamında;

- Yatırım teşvik sistemi kapsamında yatırımlarını tamamlamış ve üretime geçmiş firmaların yıllar itibariyle gerçekleştirdikleri sabit yatırım tutarları, ciroları, yatırım ili,
- Yatırım teşvik sistemi kapsamında halihazırda devam eden ya da teşvik belgesine bağlanmış ve önümüzdeki dönemde başlanacak olan
 - a. Modernizasyon yatırımları,
 - b. Genişleme yatırımları,
 - c. Yeni yatırımlar,
- Söz konusu 3 farklı yatırım türünde her bir firmanın yapacağı sabit yatırım tutarı, yatırımın bitiş tarihi, yatırım ili,
- Türkiye’de üretim yapan en büyük 12.000 imalatçı firmanın üretim illeri, ciroları yer almaktadır.

Çalışmada aşağıda yer verilen 3 aşamalı model hayata geçirilmiştir:

- 1. Aşama: Her bir ilde, sektörel bazda sanayi üretiminin belirlenmesi:** Hali hazırda illerdeki sanayi üretimi ve bu üretimin desenini ortaya koyan bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmada TÜİK tarafından “Yıllık sanayi ve hizmet istatistikleri” kapsamında sınıflandırılan yaklaşık 90 bin firmadan, Türkiye’nin üretiminin %90’ından fazlasını gerçekleştiren 12.000 imalatçı firmanın ciro verileri esas alınmak suretiyle her bir ildeki her bir sektörün sanayi üretimi belirlenmiştir.
- 2. Aşama: Her bir ilde, sektörel bazda yatırımların ve yatırım-üretim ilişkisinin belirlenmesi:** İlde yatırım teşvik sistemi kapsamında yatırım gerçekleştirmiş olan firmaların yıllar itibariyle sabit yatırım tutarları belirlenmiştir. Sonrasında firmanın yaptığı yatırım türüne bağlı olarak (ilave yatırım ya da genişleme yatırımı) kaç yıl sonra ne kadarlık bir ciro elde ettiği analiz edilerek her bir firma ve buradan hareketle her bir ildeki her bir sektör için yıllar bazında yatırım-üretim rasyosu belirlenmiştir. Bu rasyo; yatırım yapılan il, sektör, yatırım türü ve üretimin başladığı yıla bağlı olarak farklılaşmaktadır. Bu rasyo, ildeki her bir sektörde halihazırda üretimi olan firmaların performanslarına bakarak, aynı ilde aynı sektörde aynı yatırım türünü gerçekleştirmekte olan imalatçıların, sabit yatırım tutarına bağlı olarak kaç yıl sonra ne kadarlık bir ciro elde edeceğini tahmin etmektedir.
- 3. Aşama: Her bir ilde önümüzdeki 10 yılda hayata geçmesi beklenen yatırımların ve bu yatırımlar neticesinde ortaya çıkması beklenen üretim düzeyinin belirlenmesi:** İl-sektör-yatırım türü-üretim süresine bağlı olarak belirlenen yatırım-üretim rasyoları, her bir ilde her bir sektörde yapılan yatırımın türüne bağlı olarak ve üretimin

başlayacağı tarih esas alınarak uygulanmıştır. Bu şekilde ilave üretim ya da genişlemeye dayalı üretim yapacak olan yatırımcıların, yaptıkları yatırım ile hangi tarihte ne kadarlık bir üretim gerçekleştirecekleri tahmin edilmiştir.